

HUMANISTINEN
AMMATTIKORKEAKOULU

OPINNÄYTETYÖ

Syytetty vai syyttäjä?

Näkökulmia viittomakielentulkkien kokemuksiin oikeustulkkauksesta sekä teemahaastattelun toimivuuteen viittomistonkeruumenetelmänä

Tuuli Rönkkö

Viittomakielentulkin koulutusohjelma (240 op)

04/2013

HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU

Viittomakielentulkin koulutusohjelma

TIIVISTELMÄ

Työn tekijä Tuuli Rönkkö	Sivumäärä 43 ja 12 liitesivua
Työn nimi Syytetty vai syyttäjä? Näkökulmia viittomakielentulkkiin kokemuksiin oikeustulkkauksesta sekä teemahaastattelun toimivuuteen viittomistonkeruumenetelmänä	
Ohjaava(t) opettaja(t) Hanna-Kaisa Turja	
Työn tilaaja ja/tai työelämäohjaaja Viittomakielialan Osuuskunta Via, Ahti Tenhunen	
Tiivistelmä <p>Opinnäytetyön tavoitteena oli tuottaa prosessi- ja rikosoikeuden viittomisto sekä selvittää äidinkieleltään viittomakielisen ja äidinkieleltään suomenkielisen viittomakielentulkin kokemuksia oikeustulkkauksesta. Työn tilaaja oli Viittomakielialan Osuuskunta Via ja työelämäohjaajana oli Ahti Tenhunen. Työssä pohditaan mitä asioita viittomakielentulkin kokevat haasteellisiksi oikeustulkkauksessa sekä kokevatko äidinkieleltään viittomakielinen ja äidinkieleltään suomenkielinen viittomakielentulkki samat asiat haasteellisiksi oikeustulkkauksessa. Tutkielmassa pohditaan myös miten teemahaastattelu toimii viittomistonkeruumenetelmänä.</p> <p>Työ oli toiminnallinen, eli se koostuu kirjallisesta raportista sekä produktista eli kerätystä viittomistosta. Produkti sisältää 47 prosessi- ja rikosoikeuden viittomaa. Produktilla oli kaksi julkaisutapaa: kerätty viittomisto tulee Viittomakielialan Osuuskunta Vian termipankkiin Internetiin sekä viittomisto on opinnäytetyön kirjallisen raportin liitteenä DVD:nä. Viittomien suomenkieliset määritelmät löytyvät opinnäytetyön liitteestä 1.</p> <p>Teemahaastatteluilla oli kaksi tavoitetta: kerätä prosessi- ja rikosoikeuden viittomistoa sekä selvittää viittomakielentulkkiin kokemuksia oikeustulkkauksesta. Viittomisto kerättiin äidinkieleltään viittomakielisen oikeustieteiden opiskelijan haastattelusta, joka toteutettiin viittomakielentulkin välityksellä. Äidinkieleltään viittomakielisen viittomakielentulkin haastattelu toteutettiin suomen kielellä ja haastateltava vastasi viittomakielellä. Äidinkieleltään suomenkielisen viittomakielentulkin haastattelu toteutettiin kokonaan suomen kielellä.</p> <p>Opinnäytetyön tuloksista saatiin kolme johtopäätöstä. Ensimmäisenä johtopäätöksenä oli, että oikeustulkkauksessa käytettävä sanasto on haasteellisinta tulkata sekä viittomakielelle että suomen kielelle. Toisena johtopäätöksenä oli, että molemmat viittomakielentulkit kokevat samat asiat haasteellisiksi oikeustulkkauksessa. Kolmantena johtopäätöksenä oli, että teemahaastattelu on toimiva viittomistonkeruumenetelmä.</p> <p>Produktin viittomat kerättiin vain yhdeltä henkilöltä, joten niitä ei voi yleistää. Viittomakielentulkkiin haastattelujen tulokset saatiin kahden henkilön haastattelusta, joten niitäkään ei voi yleistää. Viittomakielentulkit ja viittomakieliset asiakkaat, joilla on Viittomakielialan Osuuskunta Vian termipankkiin oikeudet, voivat katsoa viittomia ja keskustella yhdessä niiden käytöstä ennen tulkkaustilannetta. Muut viittomakielentulkit ja viittomakielien tulkkiopiskelijat voivat käyttää opinnäytetyön liitteenä olevaa DVD:tä apunaan. Viittomakielentulkkiin kokemuksista voivat viittomakielentulkit ja viittomakielien tulkkiopiskelijat ottaa vinkkejä oikeustulkkaukseen. Kerättyä viittomistoa ja viittomakielentulkkiin kokemuksia voidaan soveltaa tilanteen mukaan.</p>	
Asiasanat Prosessioikeus, Rikosoikeus, Viittomakieli, Tulkkaus, Teemahaastattelut	

HUMAK UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES
Degree programme in Sign Language interpretation

ABSTRACT

Author Tuuli Rönkkö	Number of Pages 43 + 12
Title "Defendant or prosecutor?" Aspects of how Sign Language interpreters experience court interpreting and theme interviews functionality as a sign collecting method	
Supervisor(s) Hanna-Kaisa Turja	
Subscriber and/or Mentor Via Sign Language Sector Cooperative, Ahti Tenhunen	
Abstract <p>The aim of this thesis was to collect signs of Procedural Justice and Criminal Justice. The second aim of this thesis was to examine how Sign Language interpreter whose mother tongue is Finnish Sign Language and Sign Language interpreter whose mother tongue is Finnish experiences court interpreting. Via Sign Language Sector Cooperative ordered this thesis and the instructor from Via was Ahti Tenhunen. In this thesis was examined what things Sign Language interpreters think that are challenging in court interpreting and does the Sign Language interpreter whose mother tongue is Finnish Sign Language and the Sign Language interpreter whose mother tongue is Finnish experience the same things challenging in court interpreting. The functionality of theme interview as a sign collecting method was examined.</p> <p>This thesis was functional so it consists from report and the signs which had been collected. The product consists of 47 Procedural and Criminal Justice signs. The product have been released in two ways: the collected signs are going to be added in Via Sign Language Sector Cooperatives term bank on the Internet and are also released on a DVD as an attachment of this report. The Finnish definitions of the signs are in first attachment page of this report.</p> <p>The theme interviews had two aims: to collect Procedural and Criminal Justice signs and also examine how Sign Language interpreters experience court interpreting. The signs have been collected from the interview of the student of the law whose mother tongue is Finnish Sign Language. The Sign Language interpreter whose mother tongue is Finnish Sign Language was interviewed in Finnish and the interpreter answered in Finnish Sign Language. The interview of the Sign Language interpreter whose mother tongue is Finnish was carried out in Finnish.</p> <p>Three conclusions can be made from the results. First conclusion was that the court vocabulary is challenging to interpret in both languages. The second conclusion was that the both Sign Language interpreters experience the same things difficult in court interpreting. The third conclusion was that theme interview functioned well as a sign collecting method.</p> <p>The signs were collected from one person so they cannot be generalized. The Finnish Sign Language interpreters interviews results were gotten from two person so the results cannot be generalized. The Sign Language interpreters and clients who have rights to use Vias term bank can watch signs from there and discuss about them together before interpreting. Other Sign Language interpreters and Sign Language interpreter students can use the DVD as help. Sign Language interpreters and Sign Language interpreter students can take a hint from the interviewed interpreters experiences about court interpreting. The signs and the experiences can be adapted to the situation.</p>	
Keywords Procedural Justice, Criminal Justice, Sign Language, Interpretation, Theme interviews	

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1 JOHDANTO	5
2 VIITTOMAKIELELLE TULKKAUS	7
2.1 Ennakoon valmistautumisen vaikutus tulkkaukseen	8
2.2 Kuurojen vanhempien kuulevat lapset	9
3 OIKEUSTULKKAUS	11
3.1 Prosessioikeus	12
3.2 Rikosoikeus	14
4 SANASTOTYÖ	15
4.1 Sanastotyön vaiheet	16
4.2 Viittomakielinen sanastotyö	17
4.3 Viittomakielialan Osuuskunta Vian termipankki	18
5 TEEMAHAASTATTELU	19
6 TYÖN TAUSTAT JA TOTEUTUS	21
6.1 Aikaisemmat työt	22
6.2 Tutkimuskysymykset ja tavoitteet	23
6.3 Työn toteutus	23
7 OPINNÄYTETYÖN TULOSTEN ESITTELY JA ANALYSOINTI	26
7.1 Viittomakielentulkkiin kokemukset oikeustulkkauksesta.	27
7.2 Teemahaastattelun soveltuvuus viittomistonkeruumenetelmänä	31
8 POHDINTA	35
LÄHTEET	38
LIITTEET	44

1 JOHDANTO

”Syytetty vai syyttäjä? Näkökulmia viittomakielentulkkien kokemuksiin oikeustulkkauksesta sekä teemahaastattelun toimivuuteen viittomistonkeruumenetelmänä” on ammattikorkeakoulun toiminnallinen opinnäytetyö, joka koostuu toiminnallisesta osuudesta eli produktista ja kirjallisesta tuotoksesta eli raportista. Opinnäytetyöni tilaaja on Viittomakielialan Osuuskunta Via. Opinnäytetyöni produktilla eli keräämälläni viittomistolla on kaksi julkaisutapaa. Produkti tulee Viittomakielialan Osuuskunta Vian termipankkiin Internetiin, jossa viittomistoa voi hyödyntää sekä Vian viittomakielentulkkit että viittomakieliset asiakkaat. Toisena julkaisutapana on opinnäytetyöni liitteenä oleva DVD, jota voi hyödyntää viittomakielentulkkit sekä viittomakielen tulkkioiskelijat. Viittomiston keräämiseen ja viittomakielentulkkien kokemusten selvittämiseen käytin teemahaastattelua. Haastattelin äidinkieleltään viittomakielistä oikeustieteiden opiskelijaa sekä äidinkieleltään viittomakielistä ja äidinkieleltään suomenkielistä viittomakielentulkkiä. Teemahaastatteluillani on kaksi tavoitetta: kerätä prosessi- ja rikosoikeuden viittomistoa sekä saada tietoa viittomakielentulkkien kokemuksista oikeustulkkauksesta.

Opinnäytetyölläni on kaksi tavoitetta. Ensimmäisenä tavoitteena on kerätä prosessi- ja rikosoikeuden viittomistoa. Toisena tavoitteena on selvittää viittomakielentulkkien kokemuksia oikeustulkkauksesta. Produktini tavoitteena on toimia viittomakielentulkkien apuna poliisi- ja oikeustulkkaukseen valmistautumisessa. Tavoitteenani oli kerätä prosessi- ja rikosoikeudessa eniten käytettyjä viittomia, koska aikaisempaa viittomakielistä sanastotyötä oikeustieteelliseltä alalta ei ole. Produktissani esiintyviä viittomia ei voi yleistää, koska ne on kerätty yhden äidinkieleltään viittomakielisen teemahaastattelusta.

Opinnäytetyöni tutkimuskysymykseni ovat ”mitkä asiat vaikuttavat oikeustulkkauksen haasteellisuuteen viittomakielentulkkien näkökulmasta” ja tähän liittyvä alakysymys ”kokevatko äidinkieleltään viittomakielinen ja äidinkieleltään suomenkielinen viittomakielentulkki samat asiat haasteellisiksi oikeustulkkauksessa”. Toisena tutkimuskysymyksenäni on ”kuinka teemahaastattelu toimii viittomistonkeruumenetelmänä”.

Produktissani on 47 suomalaisen viittomakielen prosessi- ja rikosoikeuden viittomaa. Olen kerännyt viittomat viittomakielisen oikeustieteiden opiskelijan teemahaastattelusta. Viitoin keräämäni viittomat Viittomakielialan Osuuskunta Vian termipankkiin, josta käytän jatkossa lyhennettä Vian termipankki, sekä DVD:lle. Kaikkien DVD:llä esiintyvien termien suomenkieliset määritelmät ovat opinnäytetyöni liitteessä 1.

Opinnäytetyöni kirjallisen osion tietoperusta koostuu sanastotyöstä ja prosessi- ja rikosoikeudesta sekä oikeustulkkauksesta. Kerron myös viittomakielelle tulkkauksesta sekä kuurojen vanhempien kuulevista lapsista. Raporttini rakenne on sovellettu toiminnalliseen opinnäytetyöhöni sopivaksi. Kerron ensin teoriaa viittomakielelle tulkkauksesta, oikeustulkkauksesta sekä prosessi- ja rikosoikeudesta. Tämän jälkeen kerron sanastotyöstä ja teemahaastattelusta, koska kerron teorian sivussa keräämästäni viittomistosta ja tekemistäni teemahaastatteluista.

Viittomakielialalla ei ole tehty opinnäytetyönä oikeustieteellisen alan viittomakielistä sanastotyötä, joten opinnäytetyöni tulee olemaan ensimmäinen. Oikeustulkkaus on tällä hetkellä hyvin ajankohtainen aihe, koska Euroopan parlamentti ja neuvosto on antanut direktiivin, jossa säädetään oikeudesta tulkkaukseen ja käännöksiin rikosoikeudellisissa menettelyissä (Pohjolainen 2012, 20). Kerron tästä enemmän luvussa 3. Viittomakielisten oikeuksien toteutumisen kannalta opinnäytetyöni on merkittävä. Jo Euroopan ihmisoikeussopimuksessa (artiklat 5, 2. kohta; artikla 6, kohdat 3a ja 3e; artikla 14) sanotaan, että lähinnä rikosasioissa on oltava mahdollisuus käyttää omaa äidinkieltään (Kuurojen Liitto ry & Kotimaisten kielten tutkimuskeskus 2010, 29). Viittomakielisillä kuuroilla on oikeus saada tietoa viranomaisten päätöksistä, ohjeistuksista ym. omalla kielellään. Viittomakielisillä on myös oikeus käyttää viittomakielen tulkkia viranomaisasioissa, jolloin kyse on kasvokkain tapahtuvasta viestinnästä asiointitilanteessa. Esimerkiksi oikeudellisten asioiden tulkkauksessa on kuitenkin vielä puutteita. (Kuurojen Liitto ry ym. 2010, 50.) Koska oikeustieteelliseltä alalta ei ole väkiintuneita viittomia, opinnäytetyöni auttaa viittomakielentulkkeja valmistautuessaan oikeustulkkaukseen. Jotta viittomakielisten asiakkaiden oikeusturva toteutuu, täytyy tulkkauksessa käyttää suomenkielisiä käsitteitä vastaavia viittomia. Viittomakielentulkit voivat ottaa mallia keräämästäni viittomistosta.

2 VIITTOMAKIELELLE TULKKAUS

Tässä luvussa kerron yleistä tietoa viittomakielelle tulkkauksesta sekä ennakkoon valmistautumisen vaikutuksesta tulkkaukseen. Tässä luvussa viitataan termillä tulkki viittomakielentulkkeihin. Viittomakielentulkki toimii kulttuurin ja kielen välittäjänä tilanteissa, joissa osallistujilla ei ole käytössä yhteistä kieltä. Tulkkaustilanteissa tulkit osallistuvat elämän vaihteleviin tilanteisiin synnytyksestä hautajaisiin. Tulkkaus on puolueetonta ja neutraalia viestin välittämistä kieleltä toiselle. Tulkkeja sitoo vaitiolovelvollisuus ja he noudattavat viittomakielentulkkien eettisiä sääntöjä. (Suomen Viittomakielen Tulkit ry 2013.) Tulkkauspalvelu on laissa oikeutettu palvelu kuulo- ja kuulonäkövammaisille. Tulkkausta käyttävät muun muassa kuurot viittomakieliset, kuulevat viittomakieltä taitamattomat, huonokuuloiset, kuuroutuneet ja kuurosokeat. Viittomakielentulkiksi voi opiskella Humanistisessa ammattikorkeakoulussa Kuopiossa tai Helsingissä sekä Diakonia-ammattikorkeakoulussa Turussa. Koulutus on humanistisen ja kasvatustieteiden ammattikorkeakoulututkinto, jonka laajuus on 240 opintopistettä, eli yleensä tutkinto suoritetaan neljässä vuodessa. Viittomakielentulkki voi työskennellä asioimis- ja opiskelutulkkina, tulkkivälittäjänä tai muissa tulkkausalan tehtävissä, kuten kääntäjänä ja viittomakommunikaation opettajana tukiviittomia käyttävissä perheissä. (Humanistinen ammattikorkeakoulu 2013; Diakonia-ammattikorkeakoulu 2013.)

Tulkkaustilanteissa täytyy aina ottaa huomioon viestintätilanne ja osapuolet, kulttuurien väliset erot sekä tulkin rooli kolmantena osapuolena. Tulkkauksessa tulkin on koko ajan ratkaistava myös kielellisten merkkien vastaavuuden ongelmia, jotta ajatukset ja merkitykset välittyisivät mahdollisimman hyvin. (Tommola 2006, 129.) Tulkkausta voidaan tehdä kahdella eri tavalla: konsekutiivisesti tai simultaanisesti. Konsekutiivitulkkauksessa tulkki tulkkaa toisella kielellä tulkattavan puheenvuoron kokonaisuusina puhejakson jälkeen. Simultaanitulkkauksessa tulkki tulkkaa samanaikaisesti tulkattavan viittomisen tai puhumisen viitotulle tai puhutulle kielelle. (Tommola 2006, 128.) Simultaanitulkkauksen yhteydessä puhutaan tulkin viiveestä. Tämä tarkoittaa aikaa, joka jää lähdekielisen viestin kuulemisen tai näkemisen ja kohdekielisen tuo-

toksen väliin (Hynynen & Pyörre & Roslöf 2010, 49). Puhutun ja viitotun kielen välinen tulkkaus toteutetaan yleensä simultaanitulkkauksena.

Tulkki kontrolloi tulkinoksensa laatua erilaisilla selviytymisstrategioilla, jotka ovat spontaaneja ongelmanratkaisukeinoja. Ongelmia voi aiheuttaa väsymys, tulkin tai asiakkaan aihetietämyksen puutteet ja murre tai rekisteri. Selviytymisstrategioita ovat metakielelliset taidot, tulkkaustyylit ja poisjättäminen. Cokelyn (1992) mukaan poisjättöstä tulee virhe, kun tulkki jättää tulkkauksesta pois jotain tietoa, joka siihen olisi kuulunut. Muita tulkkausvirheitä ovat lisäykset, korvaukset, interferenssi ja vajaat ilmaukset. (Laine 2006, 152-154.) Oikeustulkkauksessa tulkki ei voi tehdä tulkkausvirheitä, koska kaikki tulkkauksen lisäykset ja poisjätöt voivat vaikuttaa oikeuden päätökseen. Kerron esimerkkejä lisäyksistä ja poisjätöistä oikeustulkkauksessa enemmän luvussa 7.1, jossa kerron tulokset viittomakielentulkkiin haastatteluista.

2.1 Ennakkoon valmistautumisen vaikutus tulkkaukseen

Kerron tässä luvussa ennakkoon valmistautumisen vaikutusta tulkkaukseen sekä kuinka se kognitiivisella eli tiedollisella tasolla näkyy tulkin työskentelyssä. Oikeustulkkaus on vaativa tulkkaus, jota ennen tulkkiin olisi hyvä saada tarpeeksi aikaa valmistautua tulkkaukseen. Kerron oikeustulkkauksesta ja sen vaatimuksista enemmän luvussa 3.

Seleskovitchin (1978) mukaan tulkki ymmärtää vastaanottamansa informaation, kun se linkittyy tulkin jo olemassa olevaan tietoon. Jos vanhaa tietoa uudesta informaatiosta ei ole, vieraaseen asiaan liittyvä tieto jää ensimmäisenä huomaamatta ja ymmärtämättä, jos tulkkaus tapahtuu resurssien ääri rajoilla. (Laine 2006, 145.) Tulkki voi ennakoida tilanteessa sanoja, merkityssisältöjä sekä kielen rakenteita ja rakenteiden välisiä suhteita. Ledererin (1978) mukaan tulkki ennakoi puhujan/viittojan pyrkimyksiä hyödyntämällä taustatietojaan ja säilömuistiin varastoimiaan tietoja. (Laine 2006, 148.) Asioimistulkkaukseen valmistautuessa tulkin kannattaa miettiä aiheeseen liittyviä viittomia ja käsitteitä. Luentoja ja suurempia tilaisuuksia esimerkiksi oikeustulkkausta varten tulkin kannattaa pyytää kaikki tilaisuudessa käytettävät materiaalit itselleen, jotta hän voi harjoitella niitä etukäteen. Materiaalia ei saa aina etukäteen,

mikä vaikuttaa tulkkauksen laatuun. Tulkkausta helpottaa, jos tulkki on aiemmin ollut aiemmin vastaavassa tilanteessa. Kaikki etukäteistieto helpottaa tulkin tilanteeseen pääsyä ja siinä joustavasti toimimista. Tulkin olisi tärkeää tietää tilanteeseen osallistujat. Puhujan ja asiakkaan taustat on hyvä huomioida ennen tulkkausta, jotta tulkki osaa käyttää tilanteessa oikeanlaista kielen rekisteriä. (Hynynen & Pyörre & Roslöf 2010, 58-59.)

Viittomakielentulkit käyvät tulkkauksen aikana läpi laajan kognitiivisen prosessin, joka sisältää tiedon vastaanottamiseen, käsittelyyn, varastointiin ja mieleen palauttamiseen liittyviä toimintoja, tietoisuutta, ongelmaratkaisua ja ajattelua. Seuraavaksi kerron enemmän tulkin informaation käsittelystä tulkkauksessa. Tulkki vastaanottaa informaatiota joko kuulo- tai visuaalista kanavaa pitkin. Hän tekee saamistaan kuulo- ja näköärsykeistä valintoja, jotka siirtyvät työmuistin käsiteltäväksi. Työmuisti alkaa käsitellä vastaanotettua informaatiota ja etsii säilömuistista asiaan liittyvää tietoa. Tässä kohtaa tulkin ennakkoon valmistautuminen ja tieto käsiteltävästä aiheesta auttavat tulkkia ryhmittämään käsiteltävän informaation asiat hierarkkiseksi kokonaisuudeksi. Tietoa tallentavan säilömuistin kapasiteetti on rajaton. Sinne on tallentunut kokemuksemme, hankkimamme taidot sekä merkityksellinen, opittu tietoaaines. Nämä ovat jäsentyneet tietorakenteiksi, käsiteverkoiksi. Tänne tulkilla on tallentuneena esimerkiksi lähde- ja kohdekielen sanojen merkitykset sekä ilmausten koostamisessa tarvittavat kielten säännöt. Rakennettuaan kohdekielelle säilömuistin avulla vastaanottamastaan informaatiosta sopivan viestin, tulkki tuottaa sen puheelle tai viittomakielelle. (Tommola 2006, 130-134.)

2.2 Kuurojen vanhempien kuulevat lapset

Kerron tässä luvussa enemmän kuurojen vanhempien kuulevista lapsista, koska toinen haastattelemani viittomakielentulkki on äidinkieleltään viittomakielinen viittomakielentulkki eli niin sanottu CODA-tulkki. Kuurojen vanhempien kuulevista lapsista käytetään kansainvälisestä nimitystä CODA. Lyhenne tulee englanninkielen sanoista Children of Deaf Adults (Kuurojen Vanhempien Kuulevien Lasten Yhdistys ry 2013). Kuuroista lapsista yhdeksänkymmentä prosenttia syntyy kuuleville vanhemmille (Kuurojen Liitto ry 2013b). Tästä voidaan todeta, että yhdeksänkymmentä prosenttia

kuuroille syntyvistä lapsista on kuulevia. Kuurojen vanhempien kuulevista lapsista viittomakielentulkkeina ei ole tutkittua tietoa, minkä vuoksi tutkielmassani sovellan tietoja viittomakielentulkeista ja kuurojen vanhempien kuulevista lapsista yhteen.

Kuulevat lapset, jotka syntyvät kuuroille vanhemmille, ovat yleensä kaksikielisiä ja he kuuluvat sekä viittomakieliseen että suomenkieliseen kulttuuriin. Kuurojen vanhempien kuulevat lapset pääsevät osaksi kuurojen tiivistä yhteisöä, johon muut kuulevat pääsevät mukaan vain pinnallisesti. (Preston 1998, 13.) Vaikka kuulevana kuurojen maailmassa olisi sisäistänyt kaiken kulttuuriin ja kieleen liittyvän tiedon, ei silti kuulevana koskaan pysty täysin olemaan osa kuurojen yhteisöä. Kuurojen kulttuurissa elävät kuulevat lapset ymmärtävät kaiken kuurojen yhteisöstä, mutta eivät ole kuuroja ja tämän vuoksi elävät niin sanotussa rajatilassa. (Marcus & Myers 1993, 172.) Viittomakielentulkkit toimivat kielen ja kulttuurin välittäjinä. CODA-tulkki on helpompi toimia molemmissa kulttuureissa kuin äidinkieleltään suomenkielisten viittomakielentulkki. CODA-tulkki ovat sisäistäneet molemmat kulttuurit, mikä helpottaa viestin välitystä kulttuurista toiseen.

Aikaisemmin kuulevat lapset toimivat usein tulkkeina vanhemmilleen. Nykyään tilanne on toinen, koska tulkkauspalvelun järjestäminen on kehittynyt, eikä lasten tarvitse tulkata vanhemmilleen. Nykyään keskustelun aiheena on viittomakielisten lasten asema päiväkodeissa ja kouluissa. Yleensä oletetaan, että kuulevan lapsen äidinkieli on suomenkieli, mutta näin ei välttämättä ole. Lapsen ympäristöstä riippuu millaisen aseman kielet hänen kielijärjestelmässään saavat. (Nurmilaakso 2012.)

Suomessa kuurojen vanhempien kuulevilla lapsilla on vuonna 1996 perustettu Kuurojen Vanhempien Kuulevien Lasten Yhdistys ry, jossa vuonna 2012 jäseniä oli noin kuusikymmentä. Yhdistyksen tavoitteena on toimia kuurojen vanhempien kuulevien lasten tukena kaikissa elämän vaiheissa. Erityistehtävänä yhdistyksellä on valvoa kuinka perustuslain 17 § viittomakielisten oikeuksista toteutuu myös kuulevien lasten kohdalla. Yhdistyksen tavoitteena on myös edistää kuurojen vanhempien kuulevien lasten mahdollisuuksia saada heille perustuslaissa taattu oikeus viittomakielen käyttämiseen ja oppimiseen. (Kuurojen Vanhempien Kuulevien Lasten Yhdistys ry 2013.)

3 OIKEUSTULKKAUS

Tässä luvussa käsittelen oikeustulkkauksen erityispiirteitä, koska keräämäni viittomisto on kerätty prosessi- ja rikosoikeudesta. Tarvitsin yleistä tietoa oikeustulkkauksesta sekä prosessi- ja rikosoikeudesta, jotta pystyin tekemään haastattelut. Kerron prosessi- ja rikosoikeudesta omissa luvuissaan 3.1 ja 3.2, koska molemmissa on omat erityispiirteensä. Tässä luvussa termillä tulkki tarkoitetaan kaikkien kielten tulkkeja.

Lyhyesti määriteltynä oikeustulkkauksen voidaan sanoa olevan tulkkausta rikos-, riita-, hakemus- ja hallinto-asioiden yhteydessä. Yleisintä oikeustulkkaus on tavanomaisissa rikosasioissa. Suomessa oikeudenistunnoissa käytetään tavanomaisimmin konsekutiivi- ja kuiskaustulkkausta. Viittomakielelle tulkatessa yleisin tulkkausmenetelmä on simultaanitulkkaus. Oikeustulkkauksella mahdollistetaan henkilön osallistuminen omalla kielellään häntä koskevien asioiden käsittelyyn. Tulkkausta voidaan tarvita ennen käsittelyä sekä sen aikana rikos-, riita-, hakemus- ja hallintoasioissa. Henkilön oikeus tulkkaukseen omalla kielellään ei aina toteudu, koska tarvittavan kielen tulkkeja ei ole saatavilla tai heitä ei ehditä hankkia. Vaikka tulkkaus on järjestetty, tulkkien toiminta ei aina ole kaikkia osapuolia tyydyttävää. Eri osapuolten oikeuksista, vastuista ja velvollisuuksista ei ole kaikissa tapauksissa selvää ja yhdenmukaista käsitystä. Ongelmia aiheuttaa myös se, ettei tulkkausta hoitavan ammatti- tai kielitaito ole tehtävän vaatimalla tasolla. (Oikeustulkkauksen selvityshanke 2008, 10-12.) Tulkkina saattaa toimia tulkattavan ystävä, joka saattaa osata hieman kohdekieltä. Pelkän kielen osaaminen ja ammattietiikan noudattaminen eivät riitä, vaan tulkin on tunnettava myös oikeuskulttuuri. Laadun varmistamisen vuoksi tulkilla tulisi olla mahdollisuus valmistautua tulkkaukseen tarpeeksi ajoissa, mutta tämä ei aina ole mahdollista. (Pohjalainen 2012, 20-21.)

Tulkkaus eri juridisissa yhteyksissä on kieliammateista ehkä vaativimpia institutionaalisuutensa ja julkisuutensa takia. Oikeustulkkauksissa tulkilta vaadittavien taitojen tärkeys korostuu. Tulkkaus vaatii erittäin tiivistä kuuntelua ja keskittymistä, joten hyvää tasoa pystyy ylläpitämään noin puolen tunnin jakson kerrallaan. Yksi keskeinen normi ammattitulkkiensa hoitamassa simultaanitulkkauksessa on, että jos puhe kestää yli 20–30 minuuttia, tarvitaan vähintään kaksi tulkkiä ja tulkit vuorottelevat tehtäväs-

sä. Oikeustulkkauksen koulutusta järjestetään kurssien muodoissa. Tulkin ammatinimike ei ole suojattu, joten kuka tahansa voi esittää toimivansa tulkkina. Tämän vuoksi oikeustulkkauksessa saattaa hyvän tulkkauksen vaatimukset jäädä täyttymättä. (Oikeustulkkauksen selvityshanke 2008, 11.)

Oikeustulkausta tehdessä on tärkeää ymmärtää oikeuden käsitteet ja toimintatavat. Ilman käsitystä oikeuden tavoitteista ei pystytä tulkaamaan lähtötekstin mukaista kieltä. Asianajat, tuomarit ja muut oikeuden asiantuntijat käyttävät tiettyjä sanoja tai lausemalleja päästäkseen tiettyyn tavoitteeseen. Tulkin on tärkeä ymmärtää sanojen vivahteiden merkitykset ja pyrkiä tulkaamaan lauseet samantyyppisellä lauserakenteella kuin alkuperäisessä lauseessa. Joskus asianajaja käyttää tietynlaista lauserakennetta saadakseen esimerkiksi todistajan hämmentymään. (Colin & Morris 1996, 20.) Viittomakielentulkki voi tarvita enemmän tietoa tapahtuneesta pystyäkseen tulkaamaan asian oikein. Jos epäiltyä syytetään esimerkiksi ikkunan rikkomisesta, olisi tulkin hyvä tietää tekotapa, jotta hän voisi tulkata lauseen paremmin. Viittomakielessä lauseen muodostukseen vaikuttaa rikkoiko syytetty ikkunan kivellä, kädellä tai jalalla. (Colin & Morris 1996, 24.)

EULITA eli European Legal Interpreters and Translators Association aloitti vuonna 2012 TRAFUT-projektin. Projekti järjestää neljä workshopia Euroopan eri maissa. Workshopien tarkoituksena on edistää Euroopan parlamentin ja neuvoston antaman direktiivin 2010/64/EU tehokasta saattamista osaksi EU-jäsenmaiden kansallista lainsäädäntö viimeistään 27.10.2013. Direktiivissä säädetään oikeudesta tulkkaukseen ja käännöksiin rikosoikeudellisissa menettelyissä. Maiden välisten oikeustulkkauksen laadun vaihtelevuutta saataisiin yhteneväisemmäksi direktiivin astuessa voimaan. Direktiivi asettaa jäsenvaltioille oikeustulkkauksen minimiehdot, jotka voidaan kansallisen lainsäädännön tasolla ylittääkin. (Pohjolainen 2012, 20.)

3.1 Prosessioikeus

Prosessioikeus kuuluu menettelylliseen oikeuteen. Prosessioikeus säätelee sitä menettelyä, jossa ratkaistaan aineellisen oikeuden edellyttämien seuraamukset väitetyn oikeudenloukkauksen johdosta. Tämä tarkoittaa sitä, että prosessioikeuden tehtävä-

nä on selvittää, kuinka asianosaisen pitää menetellä valvoessaan oikeuksiensa toteutumista ja millaisessa menettelyssä asianosaisen oikeus mahdolliseen vahingonkorvaukseen ratkaistaan. Prosessioikeus jaetaan siviili-, rikos- ja hallintoprosessiin, mutta yliopistollisena aineena prosessioikeus sisältää vain siviili- ja rikosprosessin. (Vuorenpää 2009, 1-3.) Opinnäytetyössäni käytän yliopistollisen aineen rajausta. Seuraavaksi kerron enemmän siviili- ja rikosprosessista.

Prosessioikeudessa keskeisessä osassa on asianosaiset. Asianosaisilla tarkoitetaan niitä henkilöitä, joiden nimissä oikeutta käydään. Siviili- ja rikosprosessissa näistä henkilöistä käytetään eri nimityksiä. Siviiliproessissa vaatimusten esittävää osapuolta kutsutaan kantajaksi ja hänen vaatimuksiin vastaavaa osapuolta vastaajaksi. Mikäli samassa oikeudenkäynnissä kantajan tai vastaajan puolella esiintyy useita asianosaisia, kutsutaan samalla puolella olevia henkilöitä toistensa myötäpuoliksi. Rikosprosessissa tapahtunut rikos tulkitaan loukkaukseksi myös yhteiskunnallisia intressejä vastaan, joten tämän vuoksi vaatimuksia esittävänä asianosaisena esiintyy virkavastuulla toimiva virallinen syyttäjä. Hänen ohellaan kantajapuolella saattaa olla asianomistaja, jolla tarkoitetaan henkilöä, johon rikos on kohdistunut. Virallisen syyttäjän ja mahdollisen asianomistajan esittämiin vaatimuksiin vastaavaa osapuolta kutsutaan vastaajaksi tai syytetyksi. (Vuorenpää 2009.)

Prosessioikeuden tavoitteena on, että oikeudenkäynnit olisivat varmoja, nopeita ja halpoja. Oikeudenkäynnin tekemän ratkaisun pitää perustua tosiasiallisiin seikkoihin ja ratkaisu pitäisi tehdä mahdollisimman nopeasti. Menettely pitäisi järjestää niin, että prosessista aiheutuvat kustannukset eivät kasvaisi niin suuriksi, että ihmiset eivät voisi hakea itselleen oikeussuojaa tuomioistuimen kautta. Oikeudenkäynti voidaan toteuttaa suullisesti tai kirjallisesti. Suullisesti järjestetyssä oikeudenkäynnissä asianosaiset tai heidän edustajansa, todistajat ja mahdolliset asiantuntijat ovat paikalla ja he antavat lausumansa suullisesti tuomioistuimelle. Oikeudenkäynti voidaan järjestää kirjallisena, jos syytetty suostuu ja hän tunnustaa syytteessä selostetun rikoksen. Myös asianomistajan täytyy antaa tähän suostumuksensa. Tällöin asianosaiset eivät saavu paikalle tuomioistuimeen, vaan asia käsitellään pelkkiin asiakirjoihin nojaten. Kirjallinen menettely voidaan toteuttaa vain sellaisissa rikosasioissa, joissa rangaistuksena on enimmillään määrätty yhdeksän kuukautta vankeutta. (Vuorenpää 2009.)

3.2 Rikosoikeus

Rikosoikeus ei ole helposti selitettävissä oleva termi, koska Suomen voimassa olevaan lainsäädäntöön sisältyvät kriminalisoinnit kattavat mitä erilaisimpia käyttäytymismuotoja. Yleensä onkin tapana tyytyä rikoksen käsitteen muodolliseen määrittelyyn, jonka mukaan rikos on teko, josta on säädetty rangaistus. (Koskinen 2001, 11-12.) Jotta rikos on tapahtunut, täytyy tutkia täyttyykö rikoksen edellytykset. Rikoksen edellytykset on jaettavissa kolmeen ryhmään: tunnusmerkistön mukaisuuteen, oikeudenvastaisuuteen ja syyllisyyteen. Ensimmäisenä tutkitaan vastaako käsillä oleva teko jonkin lain säännöksen sisältämiä edellytyksiä. Tunnusmerkistön tärkeimmät osat ovat teko, kausaliteetti eli syy-seuraussuhde, teon huolimattomuus sekä tahallisuus ja tuottamus. Jos tunnusmerkistön poissulkevia perusteita ei ole, seuraavaksi tutkitaan teon oikeudenvastaisuus. Jos teko pysyy oikeudenvastaisena, sen jälkeen tutkitaan syyllisyys. Tuomarin täytyy ottaa huomioon anteeksiantoperusteet, joista keskeisimmät ovat puuttuva vastuuikä ja syyntakeettomuus eli psyykkiset häiriötilat. (Frände 2012, 8-10.)

Kun kaikki edellytykset on tutkittu ja todettu niiden täyttyvät, voidaan tekijän todeta tehneen rikoksen (Frände 2012, 10). Tämän jälkeen voidaan asettaa rangaistus. Rangaistuksen määrittelyssä ja erottelussa muista yhteiskunnallisista ilmiöistä voidaan käyttää seuraavia kriteereitä: 1. Rangaistavan oletetaan pitävän rangaistusta jonakin pahana, jota tulee välttää. 2. Rankaiseminen tapahtuu tietoisesti ja suunnitelmallisesti. 3. Rangaistusta käytävillä henkilöillä oletetaan olevan (juridinen) oikeus siihen. 4. Rangaistuksen ulkoisena syynä on voimassa olevaan oikeuteen kuuluvan normin rikkominen. Rangaistukset voidaan myös jakaa kolmeen ryhmään, jotka ovat päärangaistukset, erityiset päärangaistukset ja lisärangaistukset. (Frände 2012, 2.)

Rikosprosessi käynnistyy, kun rikos on tapahtunut ja se tuodaan oikeuslaitokselle ilmi. Tämän prosessin päävaiheita ovat esitutkinta, syyteharkinta, oikeudenkäynti tuomioistuimessa eli pääkäsittely ja rangaistuksen täytäntöönpano. Esitutkinnan tarkoituksena on selvittää rikos, sen olosuhteet, sillä aiheutettu vahinko ja siitä saatu hyöty sekä asianomaiset ja muut syytteestä päättämistä varten tarvittavat seikat. Tämän jälkeen rikos menee syyttäjän syyteharkintaan, jossa päätetään mahdollisesta syytteen nostamisesta. Oikeudenkäynti tuomioistuimessa jaetaan käsittelyvaihe-

seen ja vahvistamisvaiheeseen. Käsittelevaihetta kutsutaan pääkäsitteeksi, joka on jaettu alkukeskusteluun, todisteluun sekä loppukeskusteluun (Vuorenmaa 2009, 118-124). Vahvistaminen tapahtuu prosessin viimeisellä vaiheella eli tuomiolla, jonka tulee rikosasiassa olla syylliseksi tuomitseva tai vapauttava. (Jokela 2008, 5-6.) Jos henkilö tuomitaan syylliseksi, hänelle tuomitaan rangaistus. Rangaistuksena voi olla teosta riippuen ehdollinen rangaistus, ehdoton vankeusrangaistus, sakko, yhdyskuntapalvelu tai nuorisorangaistus (Tapani & Tolvanen 2011, 127-159).

4 SANASTOTYÖ

Tässä luvussa kerron yleistä tietoa sanastotyöstä sekä sen vaiheista. Puhutuissa kielissä varsinkin erityisalojen käyttämien käsitteet ja termit on rajattu tarkasti. Erityisaloilla käytettävä sanasto on yhä laajenevammassa määrin esillä mediassa, joten sanastotyötä tarvitaan selkeyttämään viestintää. Yleensä sanastotyön päämääränä on jonkin erityisalaa koskevan viestinnän tehostaminen. Tarkempina tavoitteina voi olla erityisalalla käytettävän käsitteistön ja termistön kuvaaminen tai termistön käytön selkeyttäminen ja kuvaaminen. (Sanastokeskus TSK ry 2013.) Puhuttujen kielten termille sanasto on viittomakielessä vastine viittomisto. Sanastossa on lueteltuna kunkin kielen sanat, kun taas viittomistossa on lueteltuna kunkin viittomakielen viittomat. (Hytönen & Rissanen 2006, 21.) Keräsin prosessi- ja rikosoikeuden viittomistoa puhuttujen kielten sanastotyön periaatteita noudattaen, koska viittomakielisen sanastotyön tekemiseen ei ole julkaistuja ohjeita.

Sanastotyötä tehdessä on tärkeä tietää tarkoitteen, käsitteen, määritelmän ja termin väliset suhteet. Tarkoitteet ovat todellisuuden ilmiöitä, jotka voivat olla konkreettisia tai abstrakteja. Kun mietimme jotain tarkoitetta, valitsemme joukon ominaisuuksia, jotka mielestämme parhaiten kuvaavat sitä. Luomme mielikuvan, tarkoitetta vastaavan käsitteen. Käsitteet ovat erilaisia abstrakteja mielikuvia jokaisen omassa mielessä ja voidaksemme puhua tai kirjoittaa niistä, tarvitsemme määritelmiä ja termejä. Määritelmät ovat käsitteen sanallisia kuvauksia, ja termit ovat käsitteeseen viittaavia nimityksiä. (Suonuuti 2006, 11.) Esimerkiksi termin *rikos* määritelmä voisi olla ”lainvastainen teko, josta on säädetty rangaistus” (Koskinen 2001, 12). Jokaiselle ihmi-

selle tulee mieleen sanasta rikos omat käsitteet, jotka voisivat olla esimerkiksi mielikuvia pankkiryöstöstä, polkupyörän varastamisesta tai pahoinpitelystä.

4.1 Sanastotyön vaiheet

Tässä luvussa kerron sanastotyön vaiheista peilaten niitä keräämääni viittomistoon. Viittomiston keräämisen toteutuksesta kerron tarkemmin luvussa 6.3. Sanastotyön tekeminen on hyvin monivaiheinen projekti. Ensin täytyy etsiä tietoa sanastotyön periaatteista, menetelmistä ja menettelytavoista sekä päättää sanaston kohderyhmä. Aiheenrajauksen teko on tärkeää, jottei sanastosta tule epäselvä tai liian laaja. (Suonuuti 2006, 46.) Viittomakielisessä sanastotyössäni päätin rajata aiheeni prosessi- ja rikosoikeuteen. Oikeudet liittyvät toisiinsa, koska rikosoikeus on toinen prosessioikeuden ala. Jos olisin valinnut pelkän rikosoikeuden, olisi aihe jäänyt mielestäni irralliseksi. Prosessioikeus oli mielestäni liian laaja, koska se käsittää siviili- ja rikosoikeuden.

Seuraavaksi kerätään sanastoja ja muita aiheeseen liittyviä lähteitä. Lähdeaineiston luotettavuus ja tarkoituksenmukaisuus kannattaa arvioida tarkasti. (Suonuuti 2006, 46.) Keräsin suomenkielistä sanastoa prosessi- ja rikosoikeuden yleisistä teoksista. Osaa käyttämistäni kirjoista käytetään oikeustieteellisen kurssikirjoina, joten mielestäni lähteet ovat erittäin luotettavia. Kaikki lähteet on kirjoitettu 2000-luvulla, joten niissä käytetty tieto ei ole vanhentunutta.

Käytettävien käsitteiden määrä kannattaa valita omien resurssien mukaan ja tehdä etukäteen yksityiskohtainen aikataulu työskentelyä varten. Kerätty lähdeaineisto analysoidaan, jotta siitä voidaan tunnistaa aiheeseen liittyvät käsitteet. (Suonuuti 2006, 46.) Aluksi keräsin kaikki viittomat, mitkä liittyivät prosessi- ja rikosoikeuteen. Aihealueen viittomia kertyi 50, mikä oli sopiva määrä produktin toteuttamiseen. En voinut liittää lopulliseen produktiin kuin 47 viittomaa, koska kolmelle viittomalle en saanut määritelmiä. Jouduin jättämään pois viittomat LAKIMIES, OIKEUDENKÄSITTELY ja OIKEUDENISTUNTO.

Valitut käsitteet määritellään, missä voi käyttää apuna käsitejärjestelmän tekemistä. Määritelmää kirjoittaessa täytyy olla varovainen, jotta määritelmät ovat ymmärrettäviä ja oikein. Apuna voi käyttää luotettavan lähteen valmiita määritelmiä. Kun määritelmät on muotoiltu, valitaan niille käytettävät termit. (Suonuuti 2006, 47-48.) Aloin kirjoittaa keräämilleni viittomille määritelmiä kahta tai kolmea eri lähdettä käyttäen, koska se on Vian termipankin ohje. Aluksi suomenkieliset vastineet olivat vain käsitteinä. Kun olin kirjoittanut käsitteille määritelmät, etsin käsitteille oikeat suomenkieliset termit. Lähteinä käytin prosessi- ja rikosoikeuden yleisiä teoksia sekä luotettuja Internet-sivuja. Määritelmien teossa käytetyt lähteet on merkitty määritelmän perään. Määritelmät löytyvät liitteestä 1.

4.2 Viittomakielinen sanastotyö

Viittomakielisiä sanastotöitä on tehty vähän verrattuna puhuttuihin kieliin. Ensimmäisen suomalaisen, kuvitetun viittomakielen sanakirjan teki 1900-luvun alussa Julius Hirn vanhempiensa kanssa. Kolmikielisen sanaston *De dövstummas åtbördspråk i Finland – Kuuromykkäin viittomakieli Suomessa 1-3* piti alun perin sisältää 1000 viittomaa, mutta tekijöiden kuolemien vuoksi vihkosarjaan saatiin painettua 344 viittomaa. (Rainò 2000, 46.) Nykyään tunnetuin suomalaisen viittomakielen sanastotyö on vuonna 1998 julkaistu suomalaisen viittomakielen perussanakirja, joka sisältää 1219 sanakirja-artikkelia. Sanakirjassa on tyypillisimmät arkielämän viittomat. Perussanakirjaan tehtiin lisäosa vuonna 2002, johon on koottu numeroita ja lukusanojen ilmaisuja. Vuonna 2003 suomalaisen viittomakielen perussanakirjasta julkaistiin suomalainen viittomakielen verkkosanakirja eli *Suvi*. Verkkosanakirjaa uudistettiin keväällä vuonna 2013. (Kuurojen Liitto ry 2013a.)

Viittomakielistä sanastotyötä on tehty myös videomateriaaliksi. Esimerkiksi vuonna 1994 Kuurojen Liitto keräsi kolmelle videokasetille suomalaisen viittomakielen sanakirjaprojektissa tuotettua materiaalia. Videoille on talletettu yhteensä 120 viittomaa-artikkelia. Ihmisen seksuaalisuuteen ja lisääntymiseen liittyviä viittomia on talletettu videokasetille vuonna 2002, mutta nykyään videon ”Viittoa seksistä vauvoihin” viittomat löytyvät verkkosanakirja *Suvista*. Vuonna 2008 julkaistiin Internetissä Kuurojen Liiton ylläpitämässä Viittomakielisen opetuksen portti *Viivissä* useita eri sanastoja.

Viivistä löytyy kaksi sanastoa lapsille, terveydenhuoltoon sekä ruoanlaittoon liittyvät sanastot. (Kuurojen Liitto ry 2008.)

Bovallius-ammattiopisto on myös tehnyt viittomakielistä sanastotyötä. Sanastotyö toteutettiin projektina yhteistyössä Diakonia ammattikorkeakoulun, Kuurojen Liiton Viittomakieliyksikön ja Opetushallituksen osa rahoittamana. Tuotoksena oli yli 350 viittomaa catering-, kone- ja metalli- sekä työhönohjausalalta. Viittomisto löytyy Internetistä ammattiopisto-Bovalliuksen sivuilta ja se on kaikkien käytettävissä. (Bovallius-ammattiopisto 2013.)

4.3 Viittomakielialan Osuuskunta Vian termipankki

Viittomakielialan Osuuskunta Vian termipankki on tarkoitettu Viassa työskentelevien tulkkien tueksi ja työskentelyn helpottamiseksi. Asiakkailla, opiskelijoilla ja muilla yhteistyötahoilla on mahdollisuus saada käyttöoikeus termipankkiin. Yleensä käyttöoikeus rajoittuu tietyksi ajaksi sopimuksen mukaan. Minä sain käyttöoikeudet alussa arvioidun opinnäytetyöprosessin ajaksi 9.3.2012–9.3.2013. Käyttöoikeuksiani pidennettiin tämän jälkeen maaliskuun 2013 ajaksi, koska käyttöoikeus loppui ennen opinnäytetyöni valmistumista. Käyttöoikeutta vastaan asiakkaat voivat osallistua termipankin kehittämiseen keräämällä ja luomalla viittomia sekä kommentoimalla talletettuja viittomia. Oppilaitoksille myönnettyä käyttöoikeutta vastaan opiskelijat voivat tehdä termipankille pieniä projekteja esimerkiksi keräämällä termejä. Käyttöoikeutta voi määrääjäksi myös ostaa erillisen käyttöhakemuksen mukaisesti. (Viittomakielialan Osuuskunta Via 2013.)

Vian termipankin käyttäjät suostuvat noudattamaan termipankin kehittämää käyttöfilosofiaa kirjautumalla sisään. Käyttöfilosofiassa muistutetaan, että osa termipankin viittomista on työversioita eri alojen termeistä, jotka ovat syntyneet tulkkaustilanteissa tulkkien ja asiakkaiden tarpeisiin. Termipankki ei ole sanakirja, vaan kehittyvä ja kasvava viittomavarasto. Viittomia ei arvoteta, vaan ne tuodaan käyttäjien ulottuville ja kommentoitaviksi. Viittomat jalostuvat ja muuntuvat ajan myötä. Termipankissa olevia viittomia saa ja olisi suotavaa kommentoida, mutta täytyy muistaa rajata kommentointi viittomaan eikä kommentoida viittojaa. Termipankin käyttöfilosofia tiivistyy hyvin

lauseeseen ”reilua pankkitoimintaa: talleta pääomaa – nosta käteistä!” Jokainen, joka antaa panoksensa termipankin kehittymiseen, hyötyy siitä myös itsekin. (Viittomakielialan Osuuskunta Via 2013.)

5 TEEMAHAASTATTELU

Käsittelen teemahaastattelua omana päälukunaan, koska käytin sitä opinnäytetyössäni kahteen tarkoitukseen: keräsin viittomistoa sekä selvitin viittomakielentulkkien kokemuksia oikeustulkkauksesta. Tässä luvussa kuvaan teemahaastattelua ja peilaan haastatteluistani näihin tietoihin. Valitsin teemahaastattelun opinnäytetyöni tutkimusmenetelmäksi, koska opinnäytetyöprosessini alussa tarkoitukseni oli kerätä haastatteluista koprusaineistoa eli lauseita, joissa viittoma esiintyy. Opinnäytetyöni näkökulma muuttui, mutta olin jo toteuttanut äidinkieleltään viittomakielisen oikeustieteiden opiskelijan haastattelun, jota käytin viittomiston keruuseen. Haastattelin viittomakielentulkkit teemahaastattelulla, koska en tahtonut etukäteen määritellä tiettyjä asioita oikeustulkkausten haasteellisuudesta. Viittomakielentulkeilla oli mahdollisuus kertoa kokemustensa perusteella heille haasteellisista asioista. Kerron enemmän teemahaastatteluideni toteutuksesta luvussa 6.3.

Mertonin, Fiskin ja Kendallin (1956) mukaan fokusoidun haastattelun ominaispiirteet eroavat monin tavoin muista tutkimushaastattelun lajeista. Ensinnäkin haastattelija tietää, että haastateltavat ovat kokeneet tietyn tilanteen. (Hirsijärvi & Hurme 2009, 47.) Mietin mahdollisia haastateltavia keväästä 2012 alkaen. Äidinkieleltään viittomakielisiä oikeustieteistä tietäviä henkilöitä ei Suomessa ole montaa, joten viittomiston kerääminen prosessi- ja rikosoikeuden alalta oli riippuvainen saamastani haastateltavasta. Onneksi haastattelemani äidinkieleltään viittomakielinen oikeustieteiden opiskelija suostui haastateltavakseni ja produktini toteutui. Teemahaastattelun käyttäminen viittomiston keruumenetelmänä eroaa teemahaastattelun yleisistä tavoitteista. Tavoitteenani ei ollut selvittää äidinkieleltään viittomakielisen oikeustieteiden opiskelijan kokemuksia, vaan haastattelun tavoitteena oli viittomiston kerääminen. Viittomakielentulkkien haastatteluissa toteutui teemahaastattelun tavoitteet. Haastattelemani viittomakielentulkeista tiesin äidinkieleltään suomenkielisen viittomakielentulkin

tehneen oikeustulkkauksia ja pyysin häntä haastateltavaksi. Äidinkieleltään viittomakielisen viittomakielentulkkin sain haastateltavakseni laittamalla informaation opinnäytetyöstäni Kuurojen Vanhempien Kuulevien Lasten ry:n sihteerille. Hän laittoi tiedon opinnäytetyöstäni ja tiedusteluni kiinnostuneista osallistumaan haastatteluun eteenpäin yhdistyksen jäsenille.

Tämän jälkeen aloin etsiä tietoa prosessi- ja rikosoikeudesta sekä oikeustulkkauksesta. Teemahaastatteluiden toteutuksen edellytyksenä on, että haastattelija on alustavasti selvittellyt tutkittavan ilmiön oletettavasti tärkeitä osia, rakenteita, prosesseja ja kokonaisuutta. Tämän sisällön- tai tilanneanalyysin avulla hän on päätenyt tiettyihin oletuksiin tilanteen määrävien piirteiden seurauksista siinä mukana olleille. Tämän perusteella haastattelija kehittää haastattelurungon, joka on kolmas vaihe. (Hirsijärvi & Hurme 2009, 47.) Ennen haastatteluja tein haastattelurungot ja valitsin teemat. Haastattelurunkoja tehdessäni käytin apuna prosessi- ja rikosoikeuden teoksista etsimiäni termejä ja tietoa. Oikeustieteiden opiskelijalle ja viittomakielentulkeille tein erilaiset rungot, koska tekemilläni haastatteluilla oli eri tavoitteet. Oikeustieteiden opiskelijan haastattelua käytin ainoastaan viittomiston keruuseen. Viittomakielentulkkien haastatteluista tahdoin selvittää heidän kokemuksiaan oikeustulkkauksesta.

Lopulta haastattelu suunnataan tutkittavien henkilöiden subjektiivisiin kokemuksiin tilanteista, joita haastattelija on ennalta analysoinut. (Hirsijärvi & Hurme 2009, 47.) Teemahaastattelua tarkastellessa voidaan käyttää näitä samoja ominaispiirteitä, mutta se eroaa fokusoidusta haastattelusta siinä, ettei se edellytä tiettyä kokeellisesti aikaansaatua yhteistä kokemusta. Teemahaastattelu lähtee oletuksesta, että kaikkia yksilön kokemuksia, ajatuksia, uskomuksia ja tunteita voidaan tutkia tällä menetelmällä. Oleellisinta on, että haastattelu etenee tiettyjen keskeisten teemojen varassa. Haastattelun avulla pyritään keräämään sellainen aineisto, jonka pohjalta voidaan luotettavasti tehdä tutkittavaa ilmiötä koskevia päätelmiä. Haastattelussa ei käytetä yksityiskohtaisia kysymyksiä vaan tema-alueuetteloa. Ne toimivat haastattelijan muistilistana ja keskustelua ohjaavana kiintopisteenä. Ennen oikeita haastatteluja olisi hyvä tehdä esihaastatteluja, joiden avulla voi testata haastattelurunkoa, aihepiirien järjestystä ja hypoteettisten kysymysten muotoilua. (Hirsijärvi & Hurme 2009.)

Haastattelijan pitäisi miettiä käytännön ratkaisut etukäteen, esimerkiksi haastattelun ajankohta, paikka, likimääräinen kesto ja välineistö. Haastattelun tallentaminen josain muodossa on välttämätöntä. (Hirsijärvi & Hurme 2009, 89-92.) Haastattelujen yksityiskohdista sovimme haastateltavien kanssa etukäteen ja otimme huomioon millainen haastattelupaikan pitäisi olla. Haastattelut toteutettiin rauhallisissa paikoissa, jotta pystyimme keskittymään haastatteluun. Varasimme jokaiselle haastattelulle aikaa noin tunnin, mutta mikään haastatteluista ei kestänyt tuntia. Tallensin äidinkieleltään viittomakielisen oikeustieteiden opiskelijan haastattelun videokameralla, äidinkieleltään viittomakielisen viittomakielentulkin haastattelun Adobe Connectin nauhoitus-järjestelmällä ja äidinkieleltään suomenkielisen viittomakielentulkin haastattelun ääninauhurilla.

6 TYÖN TAUSTAT JA TOTEUTUS

Opinnäytetyöni nimi ”syytetty vai syyttäjä” tuli esille jo ensimmäisissä keskusteluissa työelämäohjaajani kanssa. Hän mietti, kuinka viittomat SYYTTÄJÄ ja SYYTETTY eroavat ja löytäisinkö siihen vastauksen työlläni. Myös haastattelemani äidinkieleltään viittomakielinen oikeustieteiden opiskelija pohti tätä samaa asiaa ja mainitsi, että viittomakielellä näiden termien erottaminen on vaikeaa. Tällä hetkellä viittomien erona on vain viittomien liikkeen suunta ja huulio. Koska prosessi- ja rikosoikeus olivat minulle aiheena tuntemattomia, opin sanastotyötä tehdessäni niistä todella paljon. Kehityin ammatillisesti saamalla tietoa uudesta aihealueesta sekä kasvattamalla viittomavarastoani.

Valitsin aiheen ajankohtaisuuden ja kiinnostukseni mukaan. Oikeusteksteistä ei ole vielä tehty viittomakielisiä käännöksiä tai sanastotöitä, joten tahdoin aloittaa jotakin uutta. Viittomakielisten kielelliset oikeudet on ollut esillä viittomakielentulkin koulutukseni ajan. Mielestäni viittomakielisten oikeudet oikeustulkkauskeeseen ei vielä laadullisesti toteudu, koska oikeudellinen viittomisto on puutteellista. Tämä vaikuttaa viittomakielisten oikeusturvaan, josta kerron luvussa 7.1. Työni auttaa viittomakielentulkkeja ja viittomakielisiä asiakkaita valmistautuessaan oikeustulkkauskeeseen. He voivat katsoa ennen tulkkausta viittomistoa Vian termipankista ja sen jälkeen viittomakiel-

tulkki voi keskustella asiakkaan kanssa tilanteessa käytettävistä viittomista. Viittomakielentulkkiopiskelijat voivat opiskeluiden aikana hyödyntää sanastotyötäni keräämällä itselleen lisää viittomavarastoa.

Päätin kerätä viittomiston teemahaastattelulla, koska alussa tarkoitukseni oli kerätä viittomien korpusaineistoa eli lauseita, jossa viittoma esiintyy. Tarkoitukseni oli haastatella kolmea äidinkieleltään viittomakielistä ja vertailla heidän käyttämiään prosessi- ja rikosoikeuden viittomia. Aluksi työni näkökulmana oli pohtia onko keräämissäni viittomissa nominaaleja ja verbaaleja. Tämä näkökulma oli liian kieliteoreettinen, joten vaihdoin näkökulmaksi viittomakielentulkkien kokemukset oikeustulkkaudesta. Tämän jälkeen ongelmaksi tuli yhdistää tekemäni produkti sekä teemahaastattelujen kaksi eri tarkoitusta. Koska aikaisemmin viittomakielialalla ei ole kerätty viittomistoa vain teemahaastattelulla, päätin pohtia kuinka teemahaastattelun mielestäni toimi tämäläntyyppisessä toiminnallisessa opinnäytetyössä. Tulokset kerron luvussa 7.2.

6.1 Aikaisemmat työt

Viittomakielialalla ei ole vielä tehty oikeusalan sanastotyötä opinnäytetyönä. Lotta Keski-Jyrä on tehnyt vuonna 2012 opinnäytetyön poliisitulkkauksesta näkökulmana poliisitoimien yleisimmät tulkkaustilanteet ja poliisihenkilöstön tiedottaminen kuuroista ja tulkkauksesta. Oikeustulkkauksesta ovat Meeri Hyvärinen ja Hanne Lahdensuo tehneet opinnäytetyön vuonna 2009 oikeustulkkaustilanteen sujuvuuden näkökulmasta. Turun diakonia-ammattikorkeakoulussa on oikeustulkkauksen kursseja, joissa opiskelijat keräävät oikeustulkkaukseen liittyvää sanastoa. Muiden alojen sanastotöitä on viittomakielialalla tehty muutamia. Diakonia-ammattikorkeakoulussa tekivät vuonna 2002 Leppänen ja Teirmaa työkaluviittomista opinnäytetyön. Humanistisessa ammattikorkeakoulussa Jorva teki opinnäytetyönä vuonna 2005 hengellisten viittomien kartoituksen, Kekkonen teki vuonna 2008 ratsastusalan viittomien keruun, Törnroos ja Ylkänen tekivät vuonna 2010 autokouluviittomien sanastotyön sekä Kuronen teki vuonna 2012 salibandyviittomien luokittelun.

6.2 Tutkimuskysymykset ja tavoitteet

Opinnäytetyöni tavoitteena on tuottaa prosessi- ja rikosoikeuden sanastotyö sekä selvittää viittomakielentulkkiensa kokemuksia oikeustulkkaudesta. Tutkimuskysymyksestäni liittyvät haastatteliensa viittomakielentulkkiensa kokemuksiin oikeustulkkaudesta sekä kuinka teemahaastattelu toimi mielestäni viittomistonkeruumenetelmänä. Opinnäytetyössäni tulen pohtimaan näitä kysymyksiä:

1. Mitkä asiat vaikuttavat oikeustulkkauksen haasteellisuuteen viittomakielentulkkiensa näkökulmasta?

1.2 Kokevatko äidinkieleltään viittomakielinen ja äidinkieleltään suomenkielinen viittomakielentulkki samat asiat haasteellisiksi oikeustulkkauksessa?

2. Kuinka teemahaastattelu toimii viittomistonkeruumenetelmänä?

Ennen haastatteluja en luokitellut viittomakielentulkkeille oikeustulkkauksen haasteellisuuteen vaikuttavia asioita, vaan he saivat itse vapaasti kertoa kokemuksistaan.

6.3 Työn toteutus

Aloitin haastattelut päättämällä haastattelun lajin. Tahdoin saada tietyn aihealueen viittomia, mutta haastateltavan olisi mahdollisuus kertoa itse aiheesta enemmän halutessaan. Aluksi tarkoitukseni oli kerätä äidinkieleltään viittomakielisen oikeustieteiden opiskelijan haastattelusta myös korpusaineistoa eli lauseita, joissa viittoma esiintyy. Näiden kriteereiden perusteella päädyin toteuttamaan teemahaastattelun. Olin jo haastatellut oikeustieteiden opiskelijaa, kun opinnäytetyöni näkökulma muuttui. Kirjallisen raportin näkökulman muuttumisen jälkeen en tarvinnut enää korpusaineistoa. Muutoksista huolimatta teemahaastattelu oli mielestäni paras vaihtoehto opinnäytetyöni tuottamiseen, mistä kerron lisää luvussa 7.2. Ennen haastatteluja tein haastattelurungot ja valitsin teemat, mistä kerroin tarkemmin luvussa 5.

Aloitin teemahaastattelujen toteutuksen haastattelemalla ensin äidinkieleltään viittomakielistä oikeustieteiden opiskelijaa 28.9.2012. Päätin toteuttaa haastattelun viittomakielentulkkin välityksellä tutkimuseettisistä syistä. Koin ettei tietämykseni aihealueesta eikä viittomistosta riittänyt sujuvaan haastatteluun ja se olisi voinut vaikuttaa haastateltavan käyttämään kieleen. Luvussa 7.2 pohdin teemahaastattelun toimivuutta viittomistonkeruumenetelmänä ja kerron myös havaintoni tulkkauksen vaikutuksesta haastatteluun. Koska tarvitsin haastattelun videotaltioimisen olevan laadukasta, matkustin haastateltavan kotikaupunkiin toteuttamaan haastattelun. Taltioin haastattelun koulun videokameralla, jonka tuottaman videon laatu on tarpeeksi laadukasta työhöni. Lähtömateriaalin täytyi olla laadukasta, koska aluksi korpusaineisto oli tarkoitus ottaa suoraan haastattelusta ja siirtää Vian termipankkiin viittoman yhteyteen. Laatuvaatimukseen vaikuttaa myös tutkimusetiikka. Laadun piti olla hyvä viittomien myöhempää tarkastelua varten. Jotta pystyin kopioimaan viittoman mahdollisimman hyvin, minun täytyi selvästi nähdä viittoman käsimuoto, liike ja paikka. Tämä ei olisi onnistunut, jos haastattelu olisi toteutettu esimerkiksi Skypea kautta nauhoittamalla. Kerron lähtötekstin analysoinnista tarkemmin produktin toteutuksen yhteydessä.

Viittomakielentulkkien haastattelut toteutin etäyhteydellä ja kasvotusten. Äidinkieleltään viittomakielinen viittomakielentulkkin haastattelu toteutettiin 22.11.2012 verkkokokousympäristö Adobe Connectilla. Haastattelu nauhoitettiin Adobe Connectin nauhoitustoiminnolla. Haastattelukielenä olivat suomalainen viittomakieli sekä suomen kieli. Kysyin kysymykset suomeksi, koska niiden piti kuulua myöhempää tarkastelua varten. Haastateltavan täytyi näkyä koko ruudulla, jotta hänen viittomistaan olisi helppo seurata. Haastateltava vastasi kysymyksiini viittomakielellä, koska alun perin tarkoitukseni oli vertailla hänen käyttämiään viittomia viittomakielisen oikeustieteiden opiskelijan käyttämiin viittomiin. Lopulta päädyin käyttämään viittomakielentulkkien haastatteluja vain selvittääkseni heidän kokemuksiaan oikeustulkkauksesta enkä käyttänyt haastatteluja viittomien keruumenetelmänä. Koska en käyttänyt äidinkieleltään viittomakielisen viittomakielentulkkin haastattelua viittomien keräämiseen, minun ei tarvinnut nähdä selvästi jokaisen viittoman liikettä, suuntaa ja toistoa. Tämän vuoksi toteutin haastattelun Adobe Connectin kautta.

Äidinkieleltään suomenkielisen viittomakielentulkkin haastattelun toteutin 30.11.2012 tapaamalla hänet ja tallensin haastattelun ääninauhurilla. Haastattelusta en tarvinnut

videomateriaalia, koska haastattelun tavoitteena oli selvittää hänen kokemuksiaan oikeustulkauksesta. Kun olin haastatellut molemmat viittomakielentulkkit, litteroin haastattelumateriaalin sanatasolla. Alkuperäisiä sekä litteroituja materiaaleja analysoimalla sain tutkimustulokset, joista kerron luvussa 7.1.

Produktin eli viittomiston keräämisen aloitin analysoimalla viittomakielisen oikeustieteiden opiskelijan haastattelun. Katsoin ensin materiaalin kokonaisuutena läpi kiinnittämättä huomiota yksittäisiin viittomiin. Kun olin riittävästi tutustunut materiaaliin, aloin kerätä siitä rajaamani aihealueen viittomia. Ennen haastatteluja olin rajannut aiheen prosessi- ja rikosoikeuteen. Tämän vuoksi viittomien tarkastelu ja valikoiminen oli helppoa, koska minun ei tarvinnut päättää mitkä viittomat kuuluvat aiheeseeni ilman viittomiston liiallista laajenemista. Tämän jälkeen editoin viittomat Movie Maker – ohjelman avulla lähtömateriaalista, jotta minun olisi helpompi harjoitella yksittäisiä viittomia. Tämän jälkeen kirjoitin termeille määritelmät, mistä kerroin tarkemmin luvussa 4.1.

Matkustin Helsinkiin Viittomakielialan Osuuskunta Vian toimitiloihin kuvaamaan termipankkiin tulevat viittomat. Kuvaukset järjestettiin 12.–13.3.2013. Kuvasimme viittomat työelämäohjaajani Ahti Tenhusen kanssa, jotta materiaali olisi laadukasta ja termipankin kriteerit täyttävää. Aloitimme työskentelyn katsomalla lähtömateriaalia yhdessä. Analysoimme viittomien liikkeitä, toistoja ja paikkoja, jotta voisin viittoa viittomat mahdollisimman tarkasti kopioiden alkuperäisiä viittomia. Kuvasimme kaikki viittomat läpi ensimmäisenä päivänä. Päätimme kuvata viittomat uudestaan seuraavana päivänä, koska muutaman viittoman liikkeessä ja toistojen määrässä oli epäselvyyttä. Tarkistin viittomien SYYTETTY, SYYLLINEN, SYYTTÄJÄ, EHDONALAINEN, OIKEUS, TUOMARI, PUOLUSTUS ja TODISTAJAN VALA toistojen määrät. Viittomista ESITUTKINTA, PÄIVÄSAKKO ja SULJETTU KÄSITTELY tarkistin viittoman aloituspaikan. Tarkistin myös viittomista LAIMINLYÖNTI ja RANGAISTUS liikkeen tapaa ja käden orientaatiota eli kämmenen suuntaa kolmiulotteisessa tilassa sekä kämmenen rystypuolelta katsottavaa suuntaa (Hytönen & Rissanen 2006, 22).

Viittomien kuvaaminen seuraavana päivänä onnistui todella hyvin ja materiaalista tuli huomattavasti parempaa kuin edellisenä päivänä. Viittominen oli luontevampaa, koska olin harjoitellut viittomia paljon eikä minun tarvinnut miettiä jokaista liikettä. Ku-

vasimme kaikki viittomat yhdelle videolle peräkkäin. Ahti Tenhunen sanoi ensin termin ja minä viitoin sen. Pidimme viittomien välissä pienet tauot, jotta editoiminen olisi helpompaa. Kun olimme saaneet kuvattua molempia miellyttävät viittomat, kävimme yhdessä läpi tekemäni määritelmät ja muokkasimme ne termipankin kriteereihin sopiviksi. Kriteereinä oli, että määritelmä alkaa pienellä kirjaimella eikä lopussa ole pistettä. Muita tärkeitä tietoja voi laittaa huomioita – kohtaan. Liitteessä 1 olevat määritelmät noudattavat näitä samoja muotoiluohjeita.

Vian termipankkiin tulevien viittomien editoinnin ja muun työn tekee Viittomakielialan Osuuskunta Vian henkilökunta. Keräämäni viittomiston tarkkaa julkaisupäivää Vian termipankkiin ei ole vielä tiedossa. Opinnäytetyöni liitteeksi tein DVD:n, jossa on kaikki termipankkiin tulevat viittomat. DVD:tä varten editoin Vian termipankkiin kuvattua videosta viittomat Movie Maker – ohjelmaa käyttäen. En ollut koskaan aikaisemmin tehnyt DVD:tä, joten etsin Internetistä tietoa erilaisista DVD:n tekemiseen tarkoitetuista ohjelmista. Latasin koneelleni ConvertXtoDVD 4 – ohjelman, jolla yksinkertaisen DVD:n tekeminen oli helppoa. DVD:llä on kaikki termit suomen kielellä allekkain ja termiä klikkaamalla aukeaa viittoma. Käyttämälläni ohjelmalla en saanut liitettyä määritelmiä termien yhteyteen. Mielestäni riittää, että määritelmät löytyvät opinnäytetyöni liitteestä 1, koska DVD:tä on tarkoitus käyttää yhdessä opinnäytetyöni raportin kanssa. Mielestäni DVD:n laatu on riittävä, koska sen tarkoituksena on olla opinnäytetyöni liitteenä. Jos DVD olisi tarkoitettu jaettavaksi, olisin pyytänyt ammatitapua DVD:n tekemiseen.

7 OPINNÄYTETYÖN TULOSTEN ESITTELY JA ANALYSOINTI

Käsittelen tutkimustuloksissani viittomakielentulkkien teemahaastattelujen tuloksia sekä millaiseksi koin teemahaastattelun viittomiston keruumenetelmänä. Käsittelen tutkimuskysymykset erikseen, koska tekemilläni teemahaastatteluilla oli kaksi tavoitetta: kerätä prosessi- ja rikosoikeuden viittomistoa sekä saada viittomakielentulkkien kokemuksia oikeustulkkaudesta. Tutkimuskysymysteni 1 ja 1.2 tulokset esittelen samassa luvussa. Olen järjestänyt tulokset kolmen otsikon alle: sanasto, oikeustulk-

kauksen haasteellisuuteen vaikuttavat kielelliset tekijät sekä muita haastatteluissa esille tulleita huomioita oikeustulkkauksesta.

7.1 Viittomakielentulkkiin kokemukset oikeustulkkauksesta.

Tässä luvussa esittelen ensimmäisen tutkimuskysymyksen ”mitkä asiat vaikuttavat oikeustulkkauksen haasteellisuuteen viittomakielentulkkiin näkökulmasta” sekä siihen liittyvän alakysymyksen ”kokevatko äidinkieleltään viittomakielinen ja suomenkielinen viittomakielentulkki samat asiat haasteellisiksi oikeustulkkauksessa” tuloksia.

Seuraavissa kappaleissa esittelen asiat, jotka viittomakielentulkki kokevat haasteellisiksi oikeustulkkauksessa. Tekemistäni haastatteluista viittomakielentulkkeille voidaan päätellä, että äidinkieleltään viittomakielinen ja äidinkieleltään suomenkielinen viittomakielentulkki kokevat enimmäkseen samat asiat haasteellisiksi oikeustulkkauksessa. Molempien mielestä sanasto on haasteellisinta oikeustulkkauksessa. Tämän vuoksi kerron sanaston tuloksista omana kappaleenaan. Molemmat viittomakielentulkki toivat esille myös muita kielellisiä tekijöitä ja huomioita, jotka vaikuttavat oikeustulkkauksen haasteellisuuteen.

Sanasto

Molempien viittomakielentulkkiin haastatteluista nousi esille oikeustulkkauksen suurimpana haasteena oikeudessa käytettävät termit. Ongelmana on suomenkielisten termien viittomakielisten vastineiden puuttuminen sekä oikeiden suomenkielisten termien käyttö. Suomalaisessa viittomakielessä ei ole vakiintunutta oikeudenalan viittomistoa, vaan viittomat kehitetään tulkkaustilanteessa. Tämä vaikuttaa tulkatessa sekä suomalaiselle viittomakielelle että suomen kielelle. Joillekin suomen kielen termeille tulkin täytyy kehittää viittoma tulkkaustilanteessa. Tällöin tulkin täytyy varmistaa, että asiakas ymmärtää viittoman oikein. Täytyy myös huomioida, että joillakin viittomilla tai sanoilla on kaksi eri merkitystä ja tulkin täytyy valita oikea merkitys. Esimerkiksi keräämässäni viittomistossa on viittomat MURHA ja TAPPO. Termit viitotaan samalla viittomalla, mutta niiden suomenkieliset vastineet eroavat toisistaan ja

niistä tuomitut rangaistukset ovat erilaiset. Äidinkieleltään viittomakielinen viittomakielentulkki toi esille esimerkin, jossa samanlaisella viittomalla on kaksi suomenkielistä merkitystä. Asiakas oli viittonut TÖNÄISTÄ mutta tulkki oli tulkannut viittoman suomenkielille terminä ”työntää”. Viittomina TÖNÄISTÄ ja TYÖNTÄÄ ovat samanlaisia tekoa kuvaavia ja tämän vuoksi vaikeita erottaa toisistaan. Tulkin täytyy olla varma kumpaa asiakas tarkoittaa, koska oikeudessa tönäisy on tekona lievempi kuin työntäminen. Oikeiden termien käyttö vaikuttaa rangaistuksiin. Tällaisessa tapauksessa tulkin tietämys käsiteltävästä aiheesta on tärkeä. Tulkin saamissa materiaaleissa kerrotaan mistä asianomistaja vaatii syytetylle rangaistusta ja tulkin on todella tärkeä tietää se. Haastattelun tuloksista etukäteen valmistautumisesta kerron lisää kappaaleessa ”muita haastatteluista esille tulleita huomioita oikeustulkkauksesta”.

Äidinkieleltään suomenkielinen viittomakielentulkki kertoi haastattelussa, että oikeustulkkaudessa ei voi käyttää kieltä värittäviä tyynejä tai täytesanoja. Luvussa 3 kerroin tulkin käyttämisestä selviytymisstrategioista ja tulkkausvirheitä. Oikeustulkkaudessa poisjätöt ja lisäykset ovat huomattavia virheitä, joita ei voi tapahtua. Kielen rekisterin ja sävyn täytyy välittyä juuri lähtökieltä vastaavalla tavalla kohdekielille. Äidinkieleltään suomenkielinen viittomakielentulkki kertoi asiasta esimerkkitalanteen, jossa tulkki oli lisännyt suomenkielille tulkatessaan lauseeseen sanan ”hieman”. Viittomakielistä kuulustelevalta henkilöltä oli tämän jälkeen pyytännyt asiakasta selittämään mitä hänen mielestään tarkoittaa ”hieman”. Asiakas ei ollut viittonut sanaa ”hieman”, vaan se oli tulkin lisäys. Oikeustulkkaudessa ei voi käyttää kohdekieltä elävöittäviä keinoja, vaan asiat täytyy tulkata täysin lähtötekstiä vastaavana. Tämän vuoksi tulkkaudessa tapahtuvia poisjättöjä ei saa tulla. Joskus tulkki voi käyttää jonkin asian poisjättöä selviytymiskeinona, mutta oikeustulkkaudessa tulkin täytyy tulkata täysin samalla tavalla kuin puhuja tai viittoja on kertonut.

Oikeustulkkauksen haasteellisuuteen vaikuttavat kielelliset tekijät

Haastatteluissa tuli esille useita oikeustulkkauksen haasteellisuuteen vaikuttavia kielellisiä tekijöitä. Äidinkieleltään suomenkielinen viittomakielentulkki on ollut tulkkina koko rikosprosessin eri vaiheiden ajan. Hänen mukaansa tämä on helpottanut tulkkausta, koska hän on tiennyt koko ajan vaiheen tarkoituksen ja mitä aikaisemmin on

käsitelty. Asiakkaan käyttämän kielen ymmärtäminen on helpompaa, jos hänen kanssaan työskentelee yhtäjaksoisesti.

Äidinkieleltään suomenkielisen viittomakielentulkin mielestä oikeustulkkauksessa täytyy huomioida jokainen asiakas yksilönä. Tulkkaukseen vaikuttaa asiakkaan ikä, sukupuoli sekä kielen rekisteri. Hynynen, Pyörre & Roslöf (2010, 58-59) tuovat esille, että puhujan ja asiakkaan taustat on hyvä huomioida ennen tulkkausta, jotta tulkki osaa käyttää tilanteessa oikeanlaista kielen rekisteriä. Myös äidinkieleltään suomenkielisen viittomakielentulkin mielestä tulkin olisi hyvä tietää asiakkaan tausta. Asiakkaan käyttämään kieleen vaikuttaa onko hän syrjäytynyt vai sosiaalinen. Oikeustulkkauksessa asiakkaan käyttämän kielen ymmärtäminen on todella tärkeää, jotta häntä osaa tulkata oikein. Äidinkieleltään viittomakielinen viittomakielentulkki kertoo haastattelussa, että asiakkaan käyttämästä kielestä pitäisi ottaa mallia tulkkaukseen. Asiakkaan käyttämää kieltä käytetään mallina myös muissa tulkkauksissa. Asiakkaan käyttämien viittomien toistaminen asiakkaalle takaa sen, että hän ymmärtää viittoman merkityksen. Jos tulkki käyttäisi eri viittomaa kuin asiakas, ei tulkkaus sujuisi yhtä luontevasti kuin jos tulkki ottaa mallia asiakkaan käyttämästä kielestä.

Molempien viittomakielentulkkien mielestä tulkin täytyy tietää käsiteltävä aihe ja mitä on tapahtunut ennen tulkkausta. Tulkki voi tällöin valmistautua etukäteen miettimällä viittomia sekä suomenkielisiä termejä. Tulkkien pitäisi tietää mitä meneillään olevaan vaiheeseen kuuluu sekä mikä vaiheen tavoite on. Tällöin hän ymmärtää käytetyn kielen tavoitteet ja osaa tulkata ne oikein. Esimerkiksi todistajan kuulemisessa on eri tavoitteet kuin syytetyn kuulemisessa ja myös kysyjän käyttämän kielen tavoitteet ja tyyli ovat erilaisia. Colin & Morris (1996, 24) kertovat, että asianajaja voi yrittää hämmentää todistajaa käyttämällä tiettyä lauserakennetta. Oikeustulkkauksessa tulkkien täytyy kopioida samantyyppinen lauserakenne kohdekielelle tulkkaukseen. Tämä on todella haastavaa, koska kaikille suomen kielen käsitteelle ei ole täysin samaa vastaavaa viittomaa.

Muita haastatteluissa esille tulleita huomioita oikeustulkkauksesta

Haastatteluissa tuli esille asioita, jotka liittyvät ennakkovalmistautumiseen, oikeuslaitos yhteistyökumppanina sekä oikeusturvaan. Oikeustulkkaus on sanastollisesti ja kielellisesti tulkille haastava, mutta hänen täytyy huomioida myös monta muutakin asiaa tilanteen sujuvuuden kannalta. Seuraavaksi kerron mitä haastattelemini viittomakielentulkki mielestä tulkkien olisi huomioitava oikeustulkkauksesta.

Molempien viittomakielentulkki haastatteluista kävi ilmi, että oikeustulkkaukseen täytyy valmistautua hyvin etukäteen. On tärkeää tietää millainen oikeudenkäyntiprosessi on. Tällöin tulkki tietää paremmin milloin on kenenkin puheenvuoro sekä tietää oikeuskulttuurin. Oikeuteen kuuluu tietynlaisia normeja, esimerkiksi tuomaria puhutellaan tietyllä tavalla. Luvussa 3 kerroin oikeustulkkaukseen erityispiirteistä. Pohjalainen (2012, 20-21) korostaa, että pelkän kielen osaaminen ja ammattietiikan noudattaminen eivät riitä oikeustulkkauksessa, vaan tulkin on tunnettava myös oikeuskulttuuri. Laadun varmistamisen vuoksi tulkillä tulisi olla mahdollisuus valmistautua tulkkaukseen tarpeeksi ajoissa. Molemmat viittomakielentulkkit ovat saaneet nähdä ennen tulkkausta asiaan liittyviä asiakirjoja, esimerkiksi lausuntoja ja pöytäkirjoja esitutkinnasta saakka. Kerroin luvussa 2.1 etukäteen valmistautumisen merkityksestä tulkkaukseen. Oikeustulkkauksen haasteellisuuden vuoksi tulkin täytyy valmistautua oikeustulkkaukseen todella hyvin. Jos tulkki on ollut mukana oikeudenkäyntiä edeltävässä esitutkinnassa, on hänen helpompi toimia tulkkina. Tulkillä on tällöin paljon tietoa käsiteltävästä aiheesta ja hänen on helpompi rakentaa uutta tietoa vanhan tiedon päälle.

Äidinkieleltään suomenkielisen viittomakielentulkin mielestä oikeuslaitos on yhteistyökumppanina hyvä. Yhteistyö on aina sujunut moitteettomasti ja hän on saanut etukäteistietoja tapauksesta riittävästi. Tilanteessa on huomioitu tulkit ja on tiedostettu tulkkausprosessin vaikutus tilanteeseen. Jälkikäteen on voinut keskustella asiasta, jos jokin on jäänyt painamaan mieltä. Äidinkieleltään suomenkielisen viittomakielentulkin mielestä oikeustulkkaus on tilanteena mukava, mutta hän korostaa, ettei kaikista ole tulkkamaan oikeudessa. Aluksi käsiteltävä aihe voi vaikuttaa kevyeltä, mutta kesken käsittelyn esille voi tulla pahempia asioita. Ennen kuin tulkki menee tulkkaa-

maan oikeuteen, hänen täytyy miettiä onko hän valmis kohtaamaan kaiken, mitä tilanteessa saattaa tulla esille.

Oikeustulkkaukseen mentäessä on tiedettävä oikeusprosessin kulku ja mitä oikeudenistunnossa tapahtuu. Äidinkieleltään suomenkielisen viittomakielentulkki tuo haastattelussa esille viittomakielisen roolin oikeudenkäynnissä. Tulkkaukseen vaikuttaa onko viittomakielinen asiakas rikosprosessissa mukana asianomistajana, todistajana, syytettynä vai asiantuntijana. Rikosprosessissa asianosaisilla on erilaiset tehtävät ja tavoitteet oikeusprosessiin nähden. Tulkin täytyy tietää millaisessa asemassa tulkattava on, jotta hän tietää tilanteiden tavoitteet. Esimerkiksi rikosoikeudessa syytetyllä ei ole totuusvelvollisuutta, joten todistaessaan hän saattaa kertoa jotain, jonka tulkki tietää vääräksi. Tällöin tulkin täytyy tulkata asiallisesti ja neutraalisti kaikki, mitä tulkattava kertoo.

Tulkin on huomioitava itsensä ja asiakkaan oikeusturva, koska oikeustulkkaus on haastava tulkkaustilanne. Kummankin viittomakielentulkin mielestä tulkkaukset olisi hyvä taltioida videolle, mutta äidinkieleltään suomenkielinen viittomakielentulkki ei ole koskaan ollut videolle taltioidussa oikeudenkäsitelyssä. Äidinkieleltään suomenkielinen viittomakielentulkki korostaa, että oikeustulkkaus toteutetaan aina paritulkkausena. Tällä varmistetaan tulkkauksen laatu sekä tulkin ja asiakkaan oikeusturva. Oikeusturvan takaamiseksi äidinkieleltään viittomakielisen viittomakielentulkin mukaan tulkin on huomioitava myös tulkattavien kielten kielitaito ja oikeuskielen hallinta.

7.2 Teemahaastattelun soveltuvuus viittomistonkeruumenetelmänä

Tässä luvussa vastaan toiseen tutkimuskysymykseeni ”kuinka teemahaastattelu toimii viittomistonkeruumenetelmänä”. Tietoni mukaan muissa viittomakielialan viittomiston keruussa ei ole käytetty pelkästään teemahaastattelua keruumenetelmänä, joten sen vuoksi pohdin sen soveltuvuutta viittomistonkeruumenetelmänä. Muissa opinnäytetöissä, joissa produktina on viittomisto, on käytetty erilaisia menetelmiä viittomiston keräämiseksi. Leppänen ja Teirmaa (2002, 14) keräsivät työkaluviittomia ryhmähaastattelusta sekä havainnoimalla. Jorva (2005, 2) tutki hengellisten termien vastaavuuksia ja käytti menetelmänä ryhmähaastattelua. Kekkonen (2008, 9) teki

ratsastusalan viittomien keruun käyttämällä toimintatutkimusta, johon hän sisällytti haastattelun ja havainnoinnin. Törnroos ja Ylkänen (2010, 17) tekivät autokouluviittomien sanastotyön haastattelemalla viittomakielisiä ja pyytämällä heitä viittomaan kuvassa olevan asian viittoman. Kuronen (2010, 12) luokitteli salibandyviittomia, joiden keräämisessä hän sovelsi teemahaastattelua. Informantti tiesi aiheen ja hän sai viittoa viittomat haluamassaan järjestyksessä. Haastattelussa ei tehty kysymyksiä, joten teemahaastattelun kaikki piirteet eivät toteutuneet.

Luvuissa 5 ja 6.3 kerroin teemahaastatteluiden toteutuksesta ja miksi valitsin teemahaastattelun opinnäytetyöni menetelmäksi. Poiketen muiden sanastotyön tekijöiden menetelmistä, käytin viittomiston keruussa yhtä teemahaastattelua. Mielestäni teemahaastattelu toimi hyvin opinnäytetyöni menetelmänä. Käytin teemahaastattelua kahteen eri tarkoitukseen: selvittääkseni viittomakielentulkkien kokemuksia oikeustulkkaudesta sekä prosessi- ja rikosoikeiden viittomistonkeruumenetelmänä. Seuraavaksi kerron huomioitani teemahaastattelun toimivuudesta viittomistonkeruumenetelmänä.

Teemahaastattelu antaa haastateltavalle vapauden kertoa vapaamuotoisesti kokemuksistaan, mutta aihe pysyy tiukasti rajattuna. Koska olin ennen haastatteluja päättänyt rajata keräämäni viittomiston prosessi- ja rikosoikeuden viittomiin, oli teemahaastattelu tähän tarkoitukseen sopivin menetelmä. Vaikka olin rajannut aiheen etukäteen prosessi- ja rikosoikeuteen, en saanut kaikkia viittomia, joita olin alun perin suunnitellut kerääväni. Jos olisin tahtonut kerätä vain viittomia, minun olisi kannattanut pyytää äidinkieleltään viittomakielistä oikeustieteiden opiskelijaa viittomaan viittomia listalta. Tarkoituksenani oli kerätä korpusaineistoa, minkä vuoksi pelkkien viittomien viittominen ei sopinut työhöni. Liitin kysymyksiini termin, jolle tahdoin saada viittomakielisen vastineen. Äidinkieleltään viittomakielinen oikeustieteiden opiskelija vastasi lähes kaikkiin kysymyksiin niin, että sain kysymyksessä olleelle suomenkieliselle termille viittomakielisen vastineen. Teemahaastattelun tarjoama vapaa vastaus antoi haastateltavalle vapauden kertoa kyseisestä asiasta hänen tahtomallaan tavalla. Tämän vuoksi sain vastauksista viittomia, joiden suomenkielisiä vastineita en ollut aikaisemmin kerännyt listaani. Teemahaastattelun käyttäminen viittomien keräämiseen voi epäonnistua, jos haastateltava ei vastaa tarpeeksi laajasti. Haastateltavalla kannattaa olla etukäteen mietittynä kysymyksiä, jos haastateltava vastaa vä-

häsanaisesti. Tällöin haastattelija voi kerätä tahtomansa viittomat, mutta viittomistosta ei välttämättä tule niin laajaa, kuin siitä tulisi haastateltavan vastatessa laajemmin.

Teemahaastattelua käyttämällä viittomiston keräämisessä saa saman viittoman eri variaatioita. Jos sama viittomaa toistuu useaan kertaan, voi varmistaa viittoman liikkeen, toiston tai paikan. Esimerkiksi keräämästäni viittomistosta tarkistimme työelämäohjaajani Ahti Tenhusen kanssa viittomien SYYTETTY, SYYTTÄJÄ, SYYTTÄÄ, SYYLLINEN, PUOLUSTUS, EHDONALAINEN VAPAUS sekä TUOMARI liikkeet ja toiston määrän. Kun viittoma toistui useassa kohdassa, pystyi tarkistamaan onko viittomalla eri variaatioita vai onko haastateltava viittonut viittoman yhdessä kohdassa eri tavalla lauseyhteyden vuoksi. Esimerkkiviittomista PUOLUSTUS viittomalla on kaksi eri variaatiota. Jos olisin pyytänyt äidinkieleltään viittomakielistä oikeustieteiden opiskelijaa viittomaan viittomat listalta, ei erilaisia variaatioita olisi välttämättä tullut. Viittomat SYYTETTY, SYYTTÄJÄ, SYYTTÄÄ ja SYYLLINEN ovat liikkeiltään erilaisia. SYYTETTY ja SYYTTÄJÄ viittomien loput ovat pehmeämpiä ja liike tulee hieman takaisin viittojaan päin. SYYTTÄÄ ja SYYLLINEN viittomien liikkeet ovat terävämpiä eikä liike palaa takaisin viittojaan päin. Teemahaastattelun vapaiden vastausten avulla pystyin tarkistamaan viittooko haastateltava viittomat aina samalla tavalla ja vaikuttaako lauseyhteys viittoman käyttöön. Tuloksena on edellä mainitut erot liikkeissä, jotka tapahtuivat aina viittoman esiintyessä. Koska tavoitteena oli viittoa viittomat mahdollisimman samalla tavalla kuin äidinkieleltään viittomakielinen oikeustieteiden opiskelija, viittomien analysointi eri kohdissa auttoi paljon. Tähän ei olisi mahdollisuutta, jos haastateltava olisi esimerkiksi viittonut viittomat listalta.

Jotta pystyin analysoimaan viittomien tuottamista eri kohdissa, täytyi haastateltavan viittoa viittomat mahdollisimman luonnollisesti. Suomen kielen murre sanojen keräämisessä on 1900-luvun alkupuolelta asti käytetty menetelmänä haastattelua. Sanaston keruu toteutettiin sanalistan avulla, mutta myös kielenkäyttäjien kuuntelun ja asianomaisten sanojen ja ilmausten poimimista vapaasta puheesta kehoitettiin. Luonnollista, ohjailematonta puhetta pidettiin sanastonkeruun parhaimpana tapana saada talteen todellista kielenkäyttöä. (Nuolijärvi 2005, 245.) Samaa periaatetta käytin viittomiston keruussani. Kun viittomat tulee haastattelussa lauseyhteydessä, ei viittoja mieli yksittäisten viittomien tuottamista.

Teemahaastattelussa haastateltava ei tiedä yksittäisiä viittomia, joita kerään. Hän tietää vain teeman, josta kerään viittomistoa. Tämän vuoksi hän ei ehdi etukäteen miettiä tai keksiä viittomia, vaan viittomat tulevat luonnollisesti. Yhtenä haastateltavan valintakriteerinä oli, että hän olisi äidinkieleltään viittomakielinen. Tällöin viittomat on kehitetty mahdollisimman luonnollisiksi viittomiksi. Teemahaastatteluni kesti hie- man alle tunnin, jonka aikana haastateltava ehti rentoutua. Haastatteleman äidinkie- leltään viittomakielinen oikeustieteiden opiskelija ei vaikuttanut haastattelun aikana hermostuneelta, joten hänen käyttämänsä kieli vaikutti luontevalta. Joillekin ihmisille haastattelu ja kuvaaminen voi vaikuttaa hänen antamiinsa vastauksiin ja käyttä- määnsä kieleen. Teemahaastattelulla saa mielestäni kerättyä luonnollisesti tuotettuja viittomia, koska haastateltava ei mieti viittomien tuottamista. Tällöin viittomista ei tule keinotekoisia.

Työelämäohjaajani Ahti Tenhunen pohti tulkkauksen vaikutusta äidinkieleltään viitto- makielisen oikeustieteiden opiskelijan tuottamaan kieleen. En ollut huomionnut tätä näkökulmaa ennen keskustelua työelämäohjaajani kanssa. Viittomakielentulkin käyt- täminen haastattelussa oli tutkimuseettinen valinta, jonka ajattelin helpottavan haas- tattelutilannetta. Mielestäni viittomakielentulkin käyttäminen vaikutti äidinkieleltään viittomakielisen oikeustieteiden opiskelijan käyttämään kieleen vähemmän, kuin jos hän olisi miettinyt käyttämänsä kieltä minun kannalta. Valitsin viittomakielentulkin käyttämisen juuri siksi, että haastattelu sujuisi paremmin kielen käytön näkökulmasta. Koska en hallitse oikeustieteellisiä viittomia, en kokenut kielitaitoni riittävän haastatte- lun toteuttamiseen ilman viittomakielentulkkia.

Haastattelussa tuli muutama kohta, jossa äidinkieleltään viittomakielinen oikeustie- teiden opiskelijan täytyi toistaa viittoma tulkille. Mielestäni tämä ei vaikuttanut haasta- teltavan käyttämään kieleen tällaista hetkeä pidempään. Mielestäni äidinkieleltään viittomakielisen oikeustieteiden opiskelijan käyttämään kieleen ei tulkkaus vaikutta- nut. Jos olisin käyttänyt tätä teemahaastattelua jonkin asian selvittämiseen pelkän tulkkauksen varassa, olisi vastauksiin voinut tulla virheitä. Muutamassa kohdassa tulkki käytti suomenkielistä termiä virheellisesti tai käytti oikeustieteellisestä käsittees- tä väärää termiä. Muutamissa kohdissa myös tulkki tulkkasi virheellisesti. Tämä ei kuitenkaan vaikuttanut keräämääni viittomistoon, koska en käyttänyt viittomiston sel- vittämisessä tulkkausta. Luonnollisinta viittomistoa saisi varmaankin havainnoimalla

kahden äidinkieleltään viittomakielisen keskustelua, koska silloin havainnoitavat henkilöt eivät miettisi yhtään kielellisiä valintojaan. Suomen kielen sanastonkeruussa jo vuonna 1951 tunnettu suomen kielen tutkija Kannisto edusti silloin modernia sanastonkeruumenetelmää, eli havainnointia keskustelutilanteista. Monissa muissakin maissa on käytetty keskustelun havainnointia sanastonkeruumenetelmänä haastattelujen ohella. (Nuolijärvi 2005, 259.) Opinnäytetyöni toteutuksessa keskustelun havainnointi ei ollut mahdollista aiheeni vuoksi. Keskustelevien henkilöiden pitäisi tietää oikeustieteellisestä alasta saman verran. Jotta olisin saanut kerättyä laajan viittomiston, olisi molempien pitänyt tietää oikeustieteellisestä alasta syvällisesti. Valitettavasti Suomessa on erittäin rajallinen määrä tällaisia henkilöitä, joten yhden henkilön teemahaastattelu oli opinnäytetyöni toteutukseen paras vaihtoehto.

8 POHDINTA

Opinnäytetyöni tekeminen on ollut ainutkertaisuutensa vuoksi haastavaa. Tekemilläni teemahaastatteluilla oli kaksi tavoitetta kuten myös opinnäytetyölläni. Tämä ei ollut alun perin tarkoitukseni, vaan työstäni muovautui tällainen monien vaiheiden jälkeen. Vaikka kahden tavoitteen liittäminen yhteen on ollut haastavaa, olen siinä mielestäni onnistunut. Opinnäytetyöni molemmat tavoitteet toteutuivat. Onnistuin selvittämään mitkä asiat viittomakielentulkkit kokevat haasteellisiksi oikeustulkkausessa sekä keräämään prosessi- ja rikosoikeuden viittomistoa.

Opinnäytetyöni tuloksista saadaan kolme johtopäätöstä. Ensimmäisenä johtopäätöksenä on, että oikeustulkkausessa käytettävä sanasto on haasteellisinta tulkata sekä viittomakielelle että suomen kielelle. Tähän vaikuttaa suomen kielen termien ja viittomakielen viittomien vastaavien käsitteiden puuttuminen toisesta kielestä. Oikeustulkkauksen haasteellisuuteen vaikuttaa myös muut kielelliset tekijät. Oikeustulkkausessa viittomakielentulkki täytyy huomioida kielen lisäksi muita asioita, esimerkiksi oikeusprosessin vaiheiden tavoitteet ja oikeusnormit.

Opinnäytetyöni tulosten toisena johtopäätöksenä on, että äidinkieleltään viittomakielinen ja äidinkieleltään suomenkielinen viittomakielen tulkki kokevat samat asiat

haasteellisiksi oikeustulkkausessa. Koska haastattelut tehtiin teemahaastatteluina ja haastateltavilla on mahdollisuus kertoa asiasta vapaasti, tuli viittomakielentulkeilla erilaisia asioita esille. Tämä ei kuitenkaan sulje pois mahdollisuutta, että myös toinen viittomakielentulkki ei kokisi asiaa haasteellisena tai helppona. Voi olla, että haastattelun edetessä hänelle ei ole tullut asiaa mieleen, koska haastattelu etenee haastateltavan vastausten perusteella. Jotta voisi tietää tarkasti mitkä asiat äidinkieleltään viittomakielinen ja äidinkieleltään suomenkielinen viittomakielentulkki kokevat oikeustulkkausessa haasteellisiksi, täytyisi haastattelu toteuttaa toisella menetelmällä. Otoksen täytyisi olla suurempi, koska opinnäytetyössäni haastattelin kahta tulkkia, joista toinen edusti äidinkieleltään viittomakielistä ja toinen äidinkieleltään suomenkielistä viittomakielentulkkia. Suuremmassa otoksessa täytyisi haastateltavia olla enemmän ja molempien näkökulmien edustajia täytyisi olla suunnilleen saman verran.

Kolmantena johtopäätöksenä on, että teemahaastattelu on toimiva viittomistonkeruumenetelmä. Ainoana ongelmana teemahaastattelun käytössä viittomiston keräämiseen on, että saamiin viittomiin ei voi haastattelija täysin vaikuttaa. Haastattelija voi käyttää tahtomiaan termejä kysymyksissään, mutta vastaaja ei välttämättä vastaa kysymykseen käyttäen tätä termiä. Teemahaastattelun käyttö viittomiston keruumenetelmänä antaa haastateltavalle mahdollisuuden kertoa vastauksena vapaasti, jolloin voi saada viittomia, joita ei alun perin yrittänyt saada. Teemahaastattelussa sama viittoma voi toistua monta kertaa, jolloin viittomasta saa eri variaatioita sekä viittoman tekotavan voi tarkistaa monesta kohtaa. Haastateltava ei tiedä mitä viittomia haastattelija kerää vastauksesta, joten haastateltava tuottaa viittomat luonnollisesti. Koska keräämäni sanasto oli tiukasti rajattu ja mahdollisten haastateltavien määrä hyvin pieni, oli teemahaastattelu paras vaihtoehto produktini toteutukseen.

Opinnäytetyöni tulokset eivät ole yleistettävissä. Tein teemahaastattelut vain kahdelle viittomakielentulkille ja viittomiston keräsin yhden henkilön haastattelusta. Keräämäni viittomisto tulee tulevaisuudessa toivottavasti kehittymään. Viittomisto toimii pohjana ja esimerkkinä kuinka jonkin oikeustieteellisen termin voi viittoaa. Viittomakielentulkki-erien kokemukset ovat hyvin subjektiivisia eikä niitä voi yleistää kaikkien viittomakielentulkki-erien kokemuksiksi. Teemahaastattelujeni tuloksista voi viittomakielentulkin ottaa vinkkejä ja soveltaa niitä tulkkausessaan.

Työni tilaaja hyötyy työstäni lisäämällä keräämäni viittomiston termipankkiinsa ja kasvattamalla näin viittomakielentulkkiensa valmistautumismateriaalia. Viittomakielialan Osuuskunta Vian termipankkiin voi myös viittomakieliset asiakkaat saada käyttöoikeudet, joten keräämäni viittomisto auttaa myös heitä valmistautuessaan oikeuteen. Viittomakielialaa opinnäytetyöni kehittää antamalla viittomakielentulkeille uusia viittomis- ja tulkkausmalleja. Oikeustulkkauksista ei ole paljoa tutkittu, joten haastattelemieni viittomakielentulkkiensa kokemukset antavat viittomakielentulkeille vinkkejä, mitä heidän kannattaisi huomioida oikeustulkkausessa. Opinnäytetyötä tehdessä olen itse saanut valtavasti uutta tietoa prosessi- ja rikosoikeudesta. Keräämäni viittomisto toimii tämän tiedon tukena. Tulevaisuudessa voin hyödyntää saamaani tietoa ja viittomistoa työskennellessäni viittomakielentulkkinä.

Koska tekemäni opinnäytetyö on ainutkertainen, on jatkotutkimuksiin monia vaihtoehtoja. Opinnäytetyöni produkti kattaa hyvin pienen osan prosessi- ja rikosoikeudesta, joten siltä alalta löytyy vielä paljon viittomia. Prosessi- ja rikosoikeus kuuluvat laajaan oikeustieteelliseen alaan. Viittomistoa voisi kerätä kaikilta oikeusaloilta, esimerkiksi yksityisoikeuden tai julkisoikeuden alalta. Näihin sisältyy monia eri alaoikeuksia, joista voi valita useamman tai yhden alan. Toisena jatkotutkimus aiheena voisi olla laajemman selvityksen teko viittomakielentulkkiensa kokemuksista oikeustulkkausesta. Kolmantena jatkotutkimusaiheena voisi tutkia laajemmin kokevatko äidinkieleltään viittomakielinen ja äidinkieleltään suomenkielinen viittomakielentulkki samat asiat haasteellisiksi oikeustulkkausessa. Opinnäytetyöni otanta on hyvin suppea, joten näistä aiheista voisi toteuttaa laajemman selvityksen.

LÄHTEET

Bovallius-ammattiopisto 2013. Ammattiviittomisto.

Viitattu 20.3.2013. <http://www.bovallius.fi/web/ammattiopisto/viittomat>

Colin, Joan & Morris, Ruth 1996. Interpreters and the legal Process. Winchester: Waterside press.

Diakonia-ammattikorkeakoulu 2013. Viittomakielentulkin koulutusohjelma.

Viitattu 21.3.2013.

<http://www.diak.fi/hakijalle/Koulutusohjelmat/viittomakielentulkin%20ko/Sivut/default.aspx>

Frände, Dan 2012. Yleinen rikosoikeus. Suom. Markus Wahlberg. 2. painos. Helsinki: Edita.

Helsingin yliopisto 2008. Asiantuntijaryhmän raportti ”Oikeustulkkausten selvityshanke”.

Viitattu 21.3.2013. <http://sktl-fi-bin.directo.fi/@Bin/ef8acf580672c7d36c03f9da68ddcd6f/1363881362/application/pdf/35804/Oikeustulkkausraportti.pdf>

Hirsijärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2009. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.

Humanistinen ammattikorkeakoulu 2013. Viittomakielentulkki.

Viitattu 21.3.2013. <http://www.humak.fi/opiskelu/opiskelu-humakissa/viittomakielentulkki>

Hynynen, Heidi & Pyörre, Susanna & Roslöf, Raija 2010. Elämä käsillä. Viittomakielentulkin ammattikuva. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja. A tutkimuksia 5. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.

Hytönen, Niina & Rissanen, Terhi 2006. Käsitteet haltuun. Teoksessa Niina Hytönen & Terhi Rissanen (toim.) Käden käännteessä. Viittomakielen kääntämisen ja tulkkauksen teoriaa sekä käytäntöä. Helsinki: Finn Lectura, 17-25.

Jokela, Antti 2008. Rikosprosessi. 4. painos. Helsinki: Talentum.

Jorva, Johanna 2005. USKO₁ vai USKO₂ – kuuden suomenkielisen termin viittomakieliset vastineet hengellisessä kontekstissa. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Ammattikorkeakoulun aikuiskoulutuksen opinnäytetyö.

Kekkonen, Kati 2008. ”Miten viitotaan vastalaukka?” Termityö ratsastusalan viittomisesta. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Ammattikorkeakoulun perustutkinnon opinnäytetyö.

Kuronen, Juuso 2012. ”Nyt helähti piparkakkuhyly!” Suomalaisen viittomakielen salibandyviittomien luokittelu. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Ammattikorkeakoulun perustutkinnon opinnäytetyö.

Koskinen, Pekka 2008. Rikosoikeuden perusteet. Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisut. Helsinki: Yliopistopaino.

Kuurojen Liitto ry 2008. Viivi – Viittomakielisen opetuksen portti. Kuurojen Liiton materiaalit.

Viitattu 20.3.2013. <http://www.viivi.fi/oppimateriaalit.htm>

Kuurojen Liitto ry & Kotimaisten kielten tutkimuskeskus 2010. Suomen viittomakielten kielipoliittinen ohjelma. Kuurojen Liitto ry:n julkaisuja 60 & Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 158. Helsinki: Kuurojen Liitto ry & Kotimaisten kielten tutkimuskeskus.

Kuurojen Liitto ry 2013a. Suvi – Suomalainen viittomakielen verkkosanakirja.

Viitattu 20.3.2013. <http://suvi.viittomat.net/info.php>

Kuurojen Liitto ry 2013b. Kysymyksiä ja vastauksia kuuroudesta ja viittomakielestä. Viitattu 22.3.2013. http://www.sosiaaliportti.fi/File/dfbe047b-eca1-4602-9df2-53f5a1909666/kys_ja_vast_kuuroudesta_ja_vk.pdf

Kuurojen Vanhempien Kuulevien Lasten Yhdistys ry 2013. Kuurojen Vanhempien Kuulevien Lasten Yhdistys ry.

Viitattu 22.3.2013. <http://www.neuvokas.org/yhdistys/kuurojen-vanhempien-kuulevien-la/>

Laine, Jenni 2006. Tulkkauksen tutkimus viittomakielen tulkin työn kehittäjänä. Teoksessa Niina Hytönen & Terhi Rissanen (toim.) Käden käännteessä. Viittomakielen kääntämisen ja tulkkauksen teoriaa sekä käytäntöä. Helsinki: Oy Finn Lectura Ab, 143 - 162.

Leppänen, Mika & Teirmaa, Jukka 2002. Perustyökalujen viittomia cd-rom-levyllä. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Ammattikorkeakoulun perustutkinnon opinnäytetyö.

Mattila, Heikki E.S. (toim.) 1995. Encyclopaedia Iuridica Fennica. IV Rikos- ja prosessioikeus. Helsinki: Suomen Lakimiesyhdistys ry.

Marcus, Alan & Myers, Randall R. 1993. Hearing. Mother, Father Deaf: Issues of Identity and Mediation in Culture and Communication. Teoksessa Deaf studies 3: Bridging Cultures in the 21st Century. Washington D.C: Gallaudet University, 171-184.

Nuolijärvi, Pirkko 2005. Haastattelu kielentutkijan aineistona. Teoksessa Johanna Ruusuvuori & Liisa Tiittula (toim.) Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino, 242-263.

Nurmilaakso, Tiia 2009. Coda-lapset elävät kahden kielen ja kulttuurin välissä. Akuutti 2012.

Viitattu 22.3.2013.

http://ohjelmat.yle.fi/akuutti/coda_lapset_elavat_kahden_kielen_kulttuurin_valissa

Oikeuslaitos 2011a. Suullisen käsittelyn julkisuus.

Viitattu 25.3.2013. <http://www.oikeus.fi/41989.htm>

Oikeuslaitos 2011b. Opas rikosasian pääkäsittelystä hovioikeudessa.

Viitattu 25.3.2013. <http://www.oikeus.fi/13813.htm>

Oikeuslaitos 2012a. Ehdoton vankeusrangaistus ja yhdyskuntapalvelu.

Viitattu 25.3.2013. <http://www.oikeus.fi/5857.htm>

Oikeuslaitos 2012b. Kirjallinen menettely rikosasiassa.

Viitattu 25.3.2013. <http://www.oikeus.fi/37276.htm>

Oikeuslaitos 2012c. Lautamiehet.

Viitattu 25.3.2013. <http://www.oikeus.fi/5833.htm>

Oikeuslaitos 2012d. Muu julkinen oikeusapu.

Viitattu 25.3.2013. <http://www.oikeus.fi/4344.htm>

Oikeuslaitos 2012e. Mistä avustaja.

Viitattu 25.3.2013. <http://www.oikeus.fi/5649.htm>

Oikeuslaitos 2012f. Sakko.

Viitattu 25.3.2013. <http://www.oikeus.fi/5856.htm>

Oikeuslaitos 2012g. Rikesakko

Viitattu 25.3.2013. <http://www.oikeus.fi/58160.htm>

Oikeuslaitos 2012h. Asianosaiset.

Viitattu 25.3.2013. <http://www.oikeus.fi/5858.htm>

Oikeuslaitos 2012i. Syyttäjät.

Viitattu 25.3.2013. <http://www.oikeus.fi/4336.htm>

Oikeusministeriö 2003. Rikosoikeuden yleiset opit. Oikeusministeriö. Julkaisu 2003:1.

Oikeusministeriö 2013a. Todistajan on puhuttava totta.

Viitattu 25.3.2013.

[http://www.om.fi/Etusivu/Julkaisut/Esitteet/Todistajanaoikeudenkaynnissa/Todistajan on puhuttavatotta](http://www.om.fi/Etusivu/Julkaisut/Esitteet/Todistajanaoikeudenkaynnissa/Todistajan_on_puhuttavatotta)

Oikeusministeriö 2013b. Miten oikeudessa toimitaan.

Viitattu 25.3.2013.

[http://www.om.fi/Etusivu/Julkaisut/Esitteet/Todistajanaoikeudenkaynnissa/Mitenoikeudessa toimitaan](http://www.om.fi/Etusivu/Julkaisut/Esitteet/Todistajanaoikeudenkaynnissa/Mitenoikeudessa_toimitaan)

Oikeusministeriö 2013c. Näin oikeudenkäynti etenee.

Viitattu 25.3.2013.

<http://www.om.fi/Etusivu/Julkaisut/Esitteet/Rikosjutunkasittelykarajaoikeudessa/Nainoikeudenkayntietenee>

Pohjolainen, Sari 2012. Pätevät oikeustulkit rekisteriin – laadunvalvontaa EU-tasolla. Kielisilta 3/2012, 20-21.

Preston, Paul 1998. Mother Father Deaf. Living between sound and silence. 3. painos. London: Harvard University press.

Rainò, Päivi 2000. Carl Oscar Malm – suomalaisen viittomakielen isä. Teoksessa Anja Malm (toim.) Viittomakieliset Suomessa. Helsinki: Finn Lectura, 35-47.

Riikonen, Jarkko & Kosonen, Minna & Rautiainen, Markku 2012. Nuoren oikeusopas. Pohjois-Karjalan poliisilaitos & Pohjois-Karjalan sovittelutoimisto & Rikosseuraamuslaitos, Joensuun yhdyskuntaseuraamustoimisto. Kuopio: Offsetpaino L. Tuovinen Ky. Viitattu 26.3.2013. [https://www.poliisi.fi/poliisi/pohjois-karja-](https://www.poliisi.fi/poliisi/pohjois-karjala/home.nsf/files/F0804BBB28B1D34EC22579E500369DAB/$file/Nuoren_oikeusopas_ilmancrop.pdf)

[la/home.nsf/files/F0804BBB28B1D34EC22579E500369DAB/\\$file/Nuoren_oikeusopas_ilmancrop.pdf](https://www.poliisi.fi/poliisi/pohjois-karjala/home.nsf/files/F0804BBB28B1D34EC22579E500369DAB/$file/Nuoren_oikeusopas_ilmancrop.pdf)

Sanastokeskus TSK ry 2013. Sanastotyö – mitä, miksi ja kenelle?

Viitattu 18.4.2013. http://www.tsk.fi/tsk/fi/sanastoty%C3%B6_-_mit%C3%A4,_miksi_ja_kenelle%3F-8.html

Suonuuti, Heidi 2006. Sanastotyön opas. Suom. Sirpa Suhonen. Helsinki: Sanastokeskus TSK ry.

Tapani, Jussi & Tolvanen, Matti 2011. Rikosoikeus. Rangaistuksen määrääminen ja täytäntöönpano. Talentum Media Oy. Juridica-kirjasarja 12. teos.

Tommola, Jorma 2006. Tulkkaus kognitiivisesta näkökulmasta. Teoksessa Niina Hytönen & Terhi Rissanen (toim.) Käden käännteessä. Viittomakielen kääntämisen ja tulkkauksen teoriaa sekä käytäntöä. Helsinki: Oy Finn Lectura Ab, 128-142.

Törnroos, Hanna & Ylkänen, Anu 2010. Autokouluviittomia. Esimerkkejä autokoulussa käytettävistä viittomista suomalaisessa viittomakielessä. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Ammattikorkeakoulun perustutkinnon opinnäytetyö.

Viittomakielialan Osuuskunta Via 2013. Termipankin säännöt.

Viitattu 21.3.2013. <http://termipankki.dav.fi/?s=5>

Vilppula, Anne (toim.) 2009. Suomen laki. Rikosoikeus 2010. Helsinki: Talentum Media oy.

Virolainen, Jyrki & Pölönen, Pasi 2003. Rikosprosessin perusteet. Rikosprosessioikeus 1. Helsinki: WSOY Lakitieto.

Vuorenpää, Mikko 2009. Prosessioikeuden perusteet. Talentum Media Oy. Juridica-kirjasarja 22. teos.

LIITTEET

Liite 1. Prosessi- ja rikosoikeuden termit ja niiden määritelmät

1. Alentunut syyntakeellisuus

rangaistuksen lieventämisen perusteena oleva tila, jossa rikoksen tekijä on tekohetkellä ollut 15 – 18-vuotias tai hänen kykynsä ymmärtää tekonsa tosiasiallinen luonne on merkittävästi alentunut mielisairauden, mielenterveyden tai tajunnan häiriön vuoksi (Vilppula 2009; Vuorenää 2009).

2. Alkukeskustelu

pääkäsittelyn ensimmäinen vaihe

HUOM. Alkukeskustelu alkaa lyhyellä yhteenvedolla tapauksesta, jossa esitetään syyte ja muut vaatimukset sekä niiden perusteet. Tämän jälkeen asianosaiset perustelevat kantaansa. (Riikonen & Kosonen & Rautiainen 2012; Vuorenää 2009.)

3. Asianajaja

lainoppinut henkilö, joka ammatikseen antaa oikeudellista apua

HUOM. Rekisteröity ammattinimike. Asianajaja kuuluu Suomen Asianajajaliittoon ja täyttää asianajajalaissa mainitut kriteerit: 1. Hänen on oltava 25 vuotta täyttänyt tuomarinvirkaan säädettyt opinnäytteet suorittanut Suomen tai jonkin muun Euroopan talousalueen valtion kansalainen. 2. Asianajajalla on oltava riittävä kokemus ja taito. Tältä osin vaatimuksena on lähtökohtaisesti vähintään neljän vuoden toiminta lakimiestehtävissä, joista kaksi vuotta asianajoalalla, sekä asianajotutkinnon suorittaminen. 3. Asianajaja ei saa olla konkurssissa, eikä hänen toimintakelpoisuutensa saa olla rajoitettu. 4. Asianajajan pitää olla rehelliseksi tunnettu sekä muilta ominaisuuksiltaan ja elämäntavoiltaan sopiva henkilö harjoittamaan asianajajan tointa. (Mattila 1995; Vuorenää 2009.)

4. Asianomistaja

rikosprosessissa henkilö, jota rikoksella on loukattu eli uhri (Mattila 1995; Vuorenää 2009.)

5. Ehdollinen rangaistus

rikoksesta tuomittu rangaistus, jossa rangaistuksen täytäntöönpanoa lykätään koeajaksi, jonka aikana tuomittu ei saa tehdä rikosta ehdottomaan vankeusrangaistukseen tuomitsemisen uhalla

HUOM. Kaikki vankeusrangaistukset tuomitaan aluksi ehdottomina. Ehdoton vankeusrangaistus voidaan tuomita ehdollisena, jos vankeutta on tuomittu enintään kahdeksi vuodeksi. (Mattila 1995; Oikeusministeriö 2003.)

6. Ehdonalainen vapaus

ehdottomaan vankeusrangaistukseen tuomitun rikoksen tekijän päästäminen suorittamaan loppuosa vankeusrangaistuksesta vapaudessa

HUOM. Määräaikaista vankeusrangaistusta suorittava päästetään ehdonalaiseen vapauteen, kun rangaistuksesta on suoritettu kaksi kolmasosaa. Henkilö, joka on tehnyt rikoksen alle 21 –vuotiaana, pääsee ehdonalaiseen vapauteen suoritettuaan yhden kolmasosan rangaistuksesta, edellyttäen ettei hän ole rikosta edeltäneiden kolmen vuoden aikana suorittanut vankeusrangaistusta vankilassa. Tällöin hän pääsee ehdonalaiseen vapauteen suoritettuaan puolet rangaistuksesta. Henkilö suorittaa hänelle määrättyä vankeusrangaistusta vapaudessa, mutta hänen perusoikeuksiaan voidaan rajoittaa täytäntöönpanon vaatimalla tavalla ja hänelle voidaan määrätä tiettyjä velvollisuuksia. Jos henkilö laiminlyö velvollisuutensa, hän voi menettää ehdonalaisen vapautensa ja hänet määrätään takaisin vankilaan. (Mattila 1995; Tolvanen & Tapani 2011; Vilppula 2009.)

7. Ehdoton vankeusrangaistus

rikoksesta tuomittu vankeusrangaistus, jossa tuomio on vähintään kaksi vuotta ja se suoritetaan vankeudessa (Oikeuslaitos 2012a; Finlex 2013; Koskinen 2008).

HUOM. Kyseinen viittoma on löytynyt opinnäytetyön teemahaastattelun materiaalista. Viittomakielinen termi ei ilmaise suoraan, että kyseessä on vankeusrangaistus, mutta lausetasolla tuodaan esille, että ehdoton rangaistus suoritetaan

vankilassa. Tämän materiaalin perusteella ei voida todentaa, onko suomalaisessa viittomakielessä käytössä termi, johon yhdistetään VANKEUS-viittoma.

8. Epäilty

henkilö, jota esitutkinnassa epäillään rikoksesta

HUOM. Epäiltyä vastaan ei ole nostettu syytettä eikä häntä syytetä mistään. Rikoksesta epäilty voidaan pidättää tai vangita. Pidätetyn vangitsemisvaatimus on tehtävä viipymättä tai viimeistään kolmantena päivänä kiinniottamispäivästä ennen kello kahtatoista. Tuomioistuimen on asianomaisen pidättämiseen oikeutetun virkamiehen esityksestä määrättävä vangittu päästettäväksi heti vapaaksi, jos edellytyksiä vangittuna pitämiseen ei enää ole. Vangittu on määrättävä päästettäväksi vapaaksi myös, jos syytettä ei ole nostettu sille määrättyssä ajassa eikä sen kuluessa ole pyydetty määräajan pidentämistä. (Finlex 2013; Fredman 2009; Poliisi 2013.)

9. Esitutkinta

rikosprosessin ensimmäinen menettelyvaihe

HUOM. Esitutkinnassa selvitetään epäiltyä vastaan ja puolesta olevat seikat ja todisteet. Niiden perusteella päätetään onko riittäviä perusteita syytteen nostamiseen. (Mattila 1995; Vilppula 2009; Vuorenpää 2009.)

10. Hätävarjelu

tarpeellinen puolustusteko hyökkäyksen torjumiseksi

HUOM. Puolustuksessa täytyy ottaa huomioon hyökkäyksen laatu ja voimakkuus, puolustautuja ja hyökkääjä sekä muut olosuhteet. (Oikeusministeriö 2003; Vilppula 2009.)

11. Hätävarjelun liioittelu

puolustusteko, joka on hyökkäykseen nähden liioiteltu tai ei ole ollut välttämätön (Oikeusministeriö 2003; Koskinen 2008).

12. Kirjallinen menettely

rikosasia voidaan ratkaista pelkkien asiakirjojen nojalla ilman pääkäsittelyä

HUOM. Kirjalliseen menettelyyn tarvitaan aina syytetyn suostumus ja hänen täytyy tunnustaa syytteessä selostettu rikos. Myös asianosaisen on annettava tähän suostumuksensa. (Oikeuslaitos 2012b; Vuorenpää 2009.)

13. Kuoleman tuottamus

huolimattomuudella aiheutettu toisen kuolema (Oikeusministeriö 2003; Vilppula 2009).

14. Laiminlyönti

jonkin seurauksen syntymisen estämättä jättäminen velvollisuudesta huolimatta (Oikeusministeriö 2003; Vilppula 2009).

15. Lautamies

henkilö, joka on luottamustehtävässä oikeudenkäynnissä eli niin sanottu maallikotuomari

HUOM. Lautamiehen täytyy olla Suomen kansalainen ja iältään 25 – 63 – vuotias. Hänellä ei voi olla virkaa tuomioistuimessa tai rangaistuslaitoksessa, eikä hän myöskään voi olla syyttäjä-, asianajaja- tai poliisitehtävissä. Kunnanvaltuusto valitsee lautamiehet neljäksi vuodeksi kerrallaan. (Oikeuslaitos 2012c; Vilppula 2009.)

16. Loppukeskustelu

pääkäsittelyn viimeinen vaihe

HUOM. Loppukeskustelussa asianosaiset esittävät loppulausuntonsa, jossa he yrittävät vakuuttaa tuomioistuimen käyttäen vain edellä tulleita asioita oman kantansa oikeellisuudesta. (Jokela 2008; Vuorenpää 2009.)

17. Murha

toisen henkilön tappo törkeän rikoksen yhteydessä tai tappo vakaasti harkiten, erityisen raa'alla tai julmalla tavalla, vakavaa yleistä vaaraa aiheuttaen tai vir-

kamiehen tappo hänen ollessaan virkansa puolesta ylläpitämässä järjestystä tai turvallisuutta taikka virkatoimen vuoksi

HUOM. Tuomioistuin päättää teon luonnehtimisesta murhana. (Finlex 2013; Vilppula 2009.)

18. Oikeudenkäyntiavustaja

henkilö, joka toimii oikeudenkäyntiin henkilökohtaisesti saapuneen asianosaisen apuna

HUOM. Voidakseen toimia tehtävässään oikeudenkäyntiavustajan täytyy täyttää seuraavat kriteerit: 1) Hän on suorittanut Suomessa oikeustieteen muun ylemmän korkeakoulututkinnon kuin kansainvälisen ja vertailevan oikeustieteen maisterin tutkinnon taikka ulkomailla vastaavan oikeustieteen tutkinnon, joka on tunnustettu Suomessa sen mukaan kuin erikseen säädetään; 2) hän on saavuttanut riittävän perehtyneisyyden oikeudenkäyntiasiamiehen ja -avustajan tehtävään; 3) hän on rehellinen ja joka ei ole ilmeisen sopimaton oikeudenkäyntiasiamiehen ja -avustajan tehtävään; 4) hän ei ole konkurssissa ja jonka toimintakelpoisuutta ei ole rajoitettu. (Finlex 2013; Vilppula 2009.)

19. Oikeusavustaja

uhrin tukena ja apuna oikeudenkäynnissä toimiva asianajaja tai muu lakimies, joka työskentelee valtion oikeusaputoimistossa (Oikeuslaitos 2012d; Oikeuslaitos 2012e).

20. Pahoinpitely

ruumiillista väkivaltaa, terveyden vahingoittamista, kivun aiheuttamista, tiedottomaan tai muuhun vastaavaan tilaan saattamista

HUOM. Voidaan luokitella kolmeen luokkaan: lievä pahoinpitely, pahoinpitely ja törkeä pahoinpitely. (Koskinen 2008; Vilppula 2009.)

21. Pakkotila

tilanne, jossa täytyy tehdä muuten rangaistava teko torjuakseen oikeudellisesti suojattua etua uhkaavan välittömän ja pakottavan vaaran

HUOM. Teossa täytyy ottaa huomioon pelastettavan edun ja aiheutetun vahingon ja haitan laatu sekä suuruus, vaaran alkuperä sekä muut olosuhteet. (Oikeusministeriö 2003; Vilppula 2009.)

22. Puolustus

rikoksesta epäillyn tai syytetyn asiaa ajava puoli

HUOM. Puolustajana toimii yleensä julkinen oikeusavustaja, asianajaja tai muu lakimies. Hänellä on ainoastaan negatiivinen totuusvelvollisuus, eli hän ei ole velvollinen toimimaan aktiivisesti asian selvittämiseksi, mutta hän ei saa ilmoittaa vääriä tai harhaanjohtavia tietoja. (Oikeuslaitos 2012d; Jokela 2009.)

23. Päiväsakko

sakkorangaistus, joka lasketaan tuomitun nettotuloista

HUOM. Sakkorangaistuksena voidaan tuomita enintään 120 päiväsakkoa. (Oikeuslaitos 2012f; Vilppula 2009.)

24. Pääkäsittely

rikoksen käsittely oikeudessa

HUOM. Pääkäsittely jakautuu neljään osaan: 1. Alkukeskustelu. 2. Asiaesittely. 3. Todistelun vastaanotto. 4. Loppukeskustelu. (Jokela 2009; Vuorenpää 2009.)

25. Rikesakko

varallisuusrangaistus, jossa ei huomioida rikkomuksen tekijän tuloja

HUOM. Rikesakko voidaan määrätä rikkomuksesta, jonka ankarin rangaistus on sakkoa tai enintään kuusi kuukautta vankeutta. Rikesakolle on määrätty kiinteät summat. (Oikeuslaitos 2012g; Vilppula 2009.)

26. Suljettu käsittely

oikeudenkäynti tai sen osa, joka ei ole avoin yleisölle

HUOM. Tuomioistuin päättää suljetusta käsittelystä ainoastaan osallisen pyynnöstä. Yleensä käsittely pidetään suljettuna, jos asia on hyvin arkaluontoinen tai siinä esiintyy salassa pidettäviä asioita. (Oikeuslaitos 2011a; Vuorenää 2009.)

27. Suullinen käsittely

oikeudenkäynnin menettely, jossa asianosaiset tai heidän asiamiehensä ovat henkilökohtaisesti saapuvilla ja heidän lausumat annetaan tuomioistuimelle suullisesti (Pölonen & Virolainen 2003; Vuorenää 2009).

28. Syyllinen

henkilö, joka on tuomittu rikoksesta (Jokela 2008; Koskinen 2008).

29. Syyntakeinen

rikosoikeudellisesti vastuussa oleva henkilö, joka täyttää psyykkiset minimiedellytykset sekä on täyttänyt rikoksesta säädetyn alaikärajan (Koskinen 2008; Vuorenää 2009).

30. Syyntakeeton

henkilö, joka ei rikoksen tekohetkellä täytä rangaistusvastuun edellyttämiä psyykkistä terveydentilaa ja henkistä kypsyyttä koskevia vähimmäisedellytyksiä (Oikeusministeriö 2003; Vilppula 2009).

31. Syyteharkinta

rikosprosessin vaihe, jossa syyttäjä tekee esitutkinta-aineiston perusteella ratkaisun nostaako hän jotakuta vastaan syytteen (Jokela 2008; Vuorenää 2009).

32. Syytetty

henkilö, jolle syyttäjä vaatii rangaistusta rikoksesta eli vastaaja (Oikeuslaitos 2012h; Vuorenää 2009).

33. Syytetyn suosiminen

periaate, jossa asia on ratkaistava syytetyn eduksi, mikäli asiassa on epäselvyyksiä

HUOM. Syytetty on vapautettava, jos syyllisyyttä koskevassa asiassa on epäselvyyksiä. Lain epävarmoissa tapauksissa on sovellettava syytetylle lievemmän vaihtoehdon mukaista kohtaa. Käytetään termiä puolustuksen suosimisen periaate. (Fredman 2009; Jokela 2008.)

34. Syyttäjä

virkamies, joka päättää yhteiskunnan puolesta syytteen nostamisesta ja hän esiintyy rikosprosessissa kantajana (Oikeuslaitos 2012i; Vuorenää 2009).

35. Syytön

henkilö, joka ei tehnyt syytettyä rikosta

HUOM. Jokaista rikoksesta syytettyä on pidettävä syyttömänä siihen asti, kun hänen syyllisyytensä on laillisesti näytetty toteen. (Korkein oikeus 2013; Jokela 2008.)

36. Tappo

toisen henkilön tahallinen surmaaminen (Oikeusministeriö 2003; Vilppula 2009).

37. Todistaja

henkilö, jonka kuulemisella oikeudenkäynnissä yritetään selvittää käsiteltävän asian tosiseikkoja

HUOM. Todistajan on puhuttava totta ja kerrottava kaikki asiat, mitkä hän tietää käsiteltävästä asiasta. (Oikeusministeriö 2013a; Poliisi 2013; Vuorenää 2009.)

38. Todistajan vakuutus

teksti, jonka kirkkoon kuulumaton todistaja lausuu vakuuttaakseen kertovansa totta

HUOM. Vakuutusta ei lausuta, jos todistaja on tai on ollut vastaajan aviopuoliso, on kihlattu tai läheinen sukulainen. (Oikeusministeriö 2013b; Oikeuslaitos 2011b; Jokela 2008.)

39. Todistajan vala

teksti, jonka kirkkoon kuuluva todistaja lausuu vakuuttaakseen kertovansa totta

HUOM. Kirkkoon kuuluva henkilö voi valita lausuvansa valan tai vakuutuksen. Valaa ei lausuta, jos todistaja on tai on ollut vastaajan aviopuoliso, on kihlattu tai läheinen sukulainen. (Oikeusministeriö 2013b; Oikeuslaitos 2011b; Jokela 2008.)

40. Todistajan kuuleminen

pääkäsittelyn kolmas vaihe

HUOM. Kaikki asianosaiset ja tuomarit voivat esittää todistajalle kysymyksiä ja tällä tavalla pyritään saamaan selville todistajan tiedot käsiteltävästä asiasta. (Oikeusministeriö 2013c; Oikeuslaitos 2011b.)

41. Todistusaineisto

kirjallinen todiste ja/tai katselmuks

HUOM. Todistelussa on mahdollisuuksien mukaan käytettävä alkuperäisiä todisteita ja ensikäden todistuskeinoja. (Jokela 2008; Vuorenpää 2009.)

42. Totuusvelvollisuus

todistajan sekä asianomistajan velvollisuus kertoa totta

HUOM. Syytetyllä ei ole velvollisuutta kertoa totuutta. Todistaja voidaan tuomita rangaistukseen perättömästä lausumasta tuomioistuimessa, jos hän lausumansa valan tai vakuutuksen nojalla antaa väärän tiedon asiassa tai ilman laillista syytä salaa siihen kuuluvan seikan. (Oikeuslaitos 2011b; Jokela 2008.)

43. Tuomari

tuomioistuimen jäsen, joka käsittelee ja ratkaisee kyseisen tuomioistuimen käsitellyssä olevat asiat

HUOM. Tuomarin täytyy olla oikeustieteen kandidaatti sekä perehtynyt viran tehtäväälaan sekä hänellä on tarvittavat henkilökohtaiset ominaisuudet. (Oikeuslaitos 2013; Vuorenpää 2009.)

44. Uhri

rikosprosessissa henkilö, jota rikoksella on loukattu eli asianomistaja (Mattila 1995; Vuorenpää 2009).

45. Virallisen syytteen alaiset rikokset

rikokset, joista syyttäjän on syytekynnyksen ylittyessä nostettava syyte vaikka asianomistaja ei ilmoittaisi rikosta syytteeseen pantavaksi

HUOM. Tällaisia rikoksia on muun muassa seksuaalirikokset sekä törkeä varkaus. (Jokela 2008; Riikonen & Kosonen & Rautiainen 2012.)

46. Yhdyskuntapalvelu

rangaistus, joka tuomitaan enintään kahdeksan kuukauden ehdottoman vankeusrangaistuksen sijasta

HUOM. Yhdyskuntapalvelu on vähintään 20 ja enintään 200 tuntia valvonnan alaista, säännöllistä ja palkatonta työtä. (Oikeusministeriö 2003; Vilppula 2009.)

47. Yllytys

tahallinen taivutus tahalliseen rikokseen tai sen rangaistavaan yritykseen (Oikeusministeriö 2003; Vilppula 2009.)

Liite 2. Teemahaastattelurunko oikeustieteiden opiskelijalle

Prosessioikeuden vaiheet

1. Voisitko kertoa rikosprosessin päävaiheista ja mitä ne sisältävät?
2. Keitä on mukana rikosprosessin eri päävaiheissa?
3. Keitä ovat asianosaiset rikoksen käsittelyssä?
4. Kuinka oikeuden istunto etenee?
5. Kuinka syytetyn tuomio päätetään?
6. Millainen on rikosasian kirjallinen menettely?

Prosessioikeuden periaatteita

7. Mikä on syytetyn suosimisen periaate?
8. Millainen on syyttömän suojaamisen periaate?
9. Mitä yksilön oikeusturva sisältää?
10. Mitä tapahtuu, jos asianomistaja rikkoo totuusvelvollisuuttaan?
11. Oikeudenkäynnin suullisuus voidaan jakaa asianosaissuullisuuteen ja todistelun suullisuuteen, voitko kertoa tarkemmin näistä?

Rangaistuksen lieventämisen perusteet

12. Millaista tekoa voidaan pitää hätävarjeluna?
13. Milloin teko on hätävarjelun liioittelua?
14. Mitä eroa on hätävarjelulla ja pakkotilalla?
15. Millainen ihminen on syyntakeeton?

Rangaistukset

16. Mitä eroa on pahoinpitelyllä, kuolemantuottamuksella, tapolla ja murhalla?
17. Mitä eroa on ehdollisella ja ehdottomalla vankeudella?
18. Millaisia rangaistuksia voi saada rikoksen osallisuudesta esimerkiksi avunannosta?
19. Millaisia rangaistuksia voidaan antaa laiminlyönneistä?
20. Saako rikokseen yllytyksestä saman rangaistuksen kuin teosta?
21. Millainen on valvontarangaistus?
22. Millaisia tehtäviä yhdyskuntapalveluun yleensä liittyy?
23. Mitä eroa on päiväsakolla ja rikesakolla?

Liite 3. Teemahaastattelurunko viittomakielentulkeille

Mitä täytyy ottaa huomioon tulkatessa oikeudessa

1. Voisitko kuvailla ensimmäistä oikeustulkkauskokemustasi?
2. Missä rikosprosessin eri vaiheissa olet ollut mukana? (päävaiheet: esitutkinta, syyteharkinta, oikeudenkäynti tuomioistuimessa ja rangaistuksen täytäntöönpano)
3. Mitä eri rikoksen aloja olet ollut tulkkauksessa? (pahoinpitely, rattijuopumus, varkaus ym.)
4. Millaisia rikoksia käsitteleviä oikeudenistuntoja et tulkkaisi?
5. Oletko koskaan joutunut kieltäytymään tulkkauksesta?
6. Mitä tietoja tapauksesta olet saanut ennen tulkkauksia?
7. Keneltä etukäteismateriaalia kannattaa pyytää?
8. Mitä kannattaa ottaa huomioon tulkkauksen kannalta rikosprosessin eri vaiheissa?
9. Mitä asioita tulkin täytyy tehdä turvatakseen itsensä ja asiakkaan oikeusturva?
10. Mitä rikosprosessiin kuuluvia asiakirjoja olet kääntänyt tai tulkkannut?

Oikeuden sanasto

11. Millaiseksi koet oikeusalan kielen ja sanaston tulkkata?
12. Mitkä asiat mielestäsi vaikuttavat oikeusalan kielen ja sanaston tulkkaukseen?
13. Kuinka valmistaudut oikeustulkkaukseen?